

70. møde

Torsdag den 14. marts 1985 kl. 10.00

Dagsorden:

1) Tredje behandling af lovforslag nr. L 134:

Forslag til lov om ændring af lov om adgang til præsteembeder i folkekirken.

2) Forespørgsel nr. F 18:

Forespørgsel til udenrigsministeren [om, hvordan regeringen bedømmer den seneste udvikling i det sydlige Afrika, og om, hvilke initiativer regeringen vil tage for effektivt at begrænse det danske økonomiske samkvem med Sydafrika].

Af Riishøj (SF) m.fl.

3) Første behandling af lovforslag nr. L 194:

Forslag til lov om forbud mod nye danske investeringer i Sydafrika.

4) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 69:

Forslag til folketingsbeslutning om yderligere skærpelse af sanktionerne mod Sydafrika.

Af Albrechtsen (VS) m.fl.

5) Forhandling om redegørelse nr. R 10:

Udenrigsministerens redegørelse af 27. februar 1985 om statslige støtteordninger til private kapitaloverførsler til udviklingslandene.

6) Første behandling af lovforslag nr. L 139:

Forslag til lov om ændring af lov om Danmarks erhvervsfond og af lov om internationalt udviklings samarbejde.

1) Tredje behandling af lovforslag nr. L 134:

Forslag til lov om ændring af lov om adgang til præsteembeder i folkekirken.

(Fremsat 23/1 85. Første behandling 29/1 85. Betænkning 27/2 85. Anden behandling 12/3 85).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges enstemmigt med 112 stemmer.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Forespørgsel nr. F 18:

Forespørgsel til udenrigsministeren:

»Hvordan bedømmer regeringen den seneste udvikling i det sydlige Afrika, og hvilke initiativer vil regeringen tage for effektivt at begrænse det danske økonomiske samkvem med Sydafrika?«

Af Riishøj (SF) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 26/2 85. Fremme af forespørgslen vedtaget 1/3 85).

Begrundelse

Riishøj (SF):

Det er internationalt anerkendt, at den krise og de konflikter, vi er vidne til i øjeblikket i det sydlige Afrika, i sit indhold og sin styrke adskiller sig fra de konflikter, vi tidligere har kendt. Desmond Tutu og senest Kenneth Kaunda har jo ret i, at Vesten må træffe det afgørende valg. Agter vi gennem stærke økonomiske forbindelser at befæste det herskende regime og det herskende samfundssystem i Sydafrika, eller er vi villige til at yde de økonomiske ofre, der er nødvendige for at tvinge regimet i knæ og bane vejen for sort flertalsstyre?

Den første sag på dagsordenen var:

[Riishøj]

I alt for mange år har Danmark afvist nationale økonomiske bidrag til bekæmpelse af apartheid. Vi har dækket os ind under, at kun det i denne sag ofte handlingslammede FNs sikkerhedsråd kan træffe beslutning.

I de seneste måneder har vi kunnet se en udvikling bort fra denne gamle holdning. Adskillige lande debatterer, og flere lande tager nationale initiativer, der givetvis er fremmede for, at et enigt sikkerhedsråd forhåbentlig i fremtiden vil kunne træffe bindende vedtagelser. Danmarks Sydafrikapolitik har alt for længe holdt sig til fordømmende ord, beklageligvis kun ord. Med vedtagelsen af beslutningsforslaget i maj måned 1984 om optræning af sanktionspolitikken er der dog skabt grundlag for et skifte. Det ser ud til, at den meget store kulimport fra Sydafrika vil kunne fjernes. Med hensyn til olie-transporterne er det i det mindste blevet stadfæstet, at de er i modstrid med dansk udenrigspolitik.

Det er forespørgernes håb, at ord vil blive forvandlet til handling i endnu højere grad. Det tilsiger såvel etiske som udenrigspolitiske og sikkerhedspolitiske overvejelser. Det er derfor forespørgernes håb, at denne debat vil kunne give indtryk af, hvordan regeringen og flertallet i folketinget bedømmer udviklingen, og at der vil kunne blive vedtaget yderligere danske bidrag til bekæmpelse af apartheidregimet.

Besvarelse

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Forespørgslen fra SF falder i to afsnit, og det er vel naturligt, at jeg i min besvarelse følger denne opdeling.

En bedømmelse af den seneste udvikling i det sydlige Afrika må nødvendigvis tage udgangspunkt i de forhold og de mønstre, der har været karakteristiske for regionen i en årrække, og her har det centrale element været Sydafrikas økonomiske, politiske og militære dominans i regionen. Denne sydafrikanske styrkeposition er kommet til udtryk ved, at Sydafrika i forholdet til sine nabolande har kunnet optræde næsten efter forgodtbeholdende og uantastet har kunnet forfølge en politik, hvis langsigtede mål var at destabilisere disse lande både politisk og økonomisk.

Internt i Sydafrika kunne regeringen fastholde de grundlæggende elementer i apart-

heidpolitikken og dermed fastholde det hvide mindretals overherredømme. Samtidig muliggjorde bevidstheden om egen styrke, at den sydafrikanske regering uden bekymring for at miste kontrollen over landet kunne imødekomme ønsker, ikke mindst fra erhvervslivets side, om kosmetiske justeringer i apartheidsystemet, som tillod en tilpasning til nye økonomiske udfordringer, men uden at dette forrykkede selve systemets grundlag. Måske netop fordi den sydafrikanske regering følte sig så sikker, kunne den også tillade sig at deltage aktivt i de internationale forhandlinger om iværksættelse af FN-planen for Namibias uafhængighed og gang på gang i det forhandlingsforløb, som nu har været i næsten syv år, stille nye betingelser for sin medvirken og dermed lægge nye hindringer i vejen for FN-planen.

Inden for det seneste år er der imidlertid indtruffet en række begivenheder i det sydlige Afrika, der kunne tolkes som tegn på et begyndende opbrud i de hidtil så fastlåste mønstre. Om de så også er tegn på reel nytænkning i Sydafrika og dermed vil føre til bevægelse i forhandlingspositionerne, er det vel endnu for tidligt at vurdere, men der er nok grund til at advare imod at spænde forventningerne for højt.

Hvorom alting er, kunne der dog være god grund til kort at resumere udviklingen i de tre centrale problemkredse i det sydlige Afrika, nemlig Namibiaforhandlingerne, forholdet mellem Sydafrika og dets naboer og endelig den interne situation i selve Sydafrika.

Efter at have stået i stampe ganske længe fik Namibiaforhandlingsprocessen i februar 1984 fornyet fremdrift, da Angola og Sydafrika med USAs mellemkomst indgik den såkaldte Lusaka-aftale om tilbagetrækning af de sydafrikanske styrker, som gennem lang tid havde holdt store dele af det sydlige Angola besat. I løbet af foråret og sommeren 1984 blev det imidlertid klart, at Sydafrika ikke var indstillet på at opfylde sine forpligtelser fuldt ud, idet der fortsat stod sydafrikanske tropper i den allersydligste del af Angola.

Samtidig fremstod det tidligere fremsatte sydafrikanske krav om en sammenkædning af fremskridt mod Namibias uafhængighed og spørgsmålet om tilbagetrækning af de cubanske tropper i Angola med stadig større

[Udenrigsministeren]

styrke, og i denne situation så USA klart risikoen for, at forhandlingsprocessen på ny var ved at gå i stå. De amerikanske forhandlere gennemførte derfor i løbet af sommeren 1984 en række kontakter med Angola og Sydafrika med henblik på at komme spørgsmålet om den cubanske tilbagetrækning fra Angola nærmere.

I efteråret 1984 anerkendte Angola for første gang, at der kunne være en vis forbindelse mellem spørgsmålet om de cubanske troppers tilstedeværelse og Namibiaforhandlingerne, men dette førte ikke umiddelbart til et egentligt gennembrud i forhandlingerne, idet Angola samtidig gjorde det klart, at det ikke ville lade tilbagetrækningen af de cubanske tropper begynde, før de sydafrikanske tropper i Namibia var reduceret meget væsentligt.

Herudover gjorde Sydafrika det lige så klart, at det ikke ville indlede et samarbejde om iværksættelse af FN's Namibiaplan, medmindre de fleste cubanske tropper blev trukket tilbage inden for en meget kort tidsfrist, og de to parters forhandlingspositioner lå således langt fra hinanden. Udsigterne for en tilnærmelse var heller ikke gode, idet den angolanske hær var så stærkt engageret i kampene mod Unita, at præsident Dos Santos ikke kunne afse styrker til at overtage de opgaver, som de cubanske tropper hidtil havde varetaget.

Fra amerikansk side har man alligevel i de seneste måneder bestræbt sig på gennem fortløbende kontakter med både Angola og Sydafrika at tilnærme de to parters forhandlingspositioner til hinanden. Efter de oplysninger, der foreligger for regeringen, er der herunder sket visse, ikke ubetydelige fremskridt. Det er dog endnu uafklaret, om der kan etableres en egentlig forståelse eller aftale imellem parterne.

Danmarks holdning til Namibiaspørgsmålet har været klar og uændret gennem hele forhandlingsprocessen. Det namibianske folk bør have mulighed for at udøve sin selvbestemmelsesret uden forsinkelse og have ret til at vælge sine egne ledere gennem afholdelse af frie og retfærdige valg under FN's overvågning og kontrol i overensstemmelse med sikkerhedsrådsresolution 435. I betragtning af, at det også er FN-planen, som ligger til grund for USAs holdning, har Danmark set med sympati på de amerikanske bestræbel-

ser. Efter dansk opfattelse er spørgsmålet om de cubanske tropper i Angola ganske vist principielt Namibiaplanen uvedkommende, men hvis en løsning af dette spørgsmål i fuld forståelse mellem de direkte berørte parter også kan føre til fremskridt henimod FN-planens iværksættelse og dermed til Namibias uafhængighed, bør en sådan løsning efter regeringens opfattelse også hilses velkommen fra dansk side.

Hvad angår den anden problemkreds, Sydafrikas forhold til nabostaterne, har det, som jeg nævnte det indledningsvis, gennem en årrække været karakteristisk, at Sydafrika med forskellige midler har forsøgt at destabilisere forholdene til sine afrikanske naboer. Især de lande, der er økonomisk tæt knyttede til Sydafrika, har fået denne destabiliseringspolitik at mærke. Det gælder Botswana, Swaziland og ikke mindst Lesotho, hvilket medlemmerne af udenrigsudvalget utvivlsomt fik et stærkt indtryk af under det nylige besøg i landet. Det gælder imidlertid også Sydafrikas øvrige nabostater, Zimbabwe og Moçambique; sidstnævntes regering har Sydafrika med alle midler søgt at underminere, bl.a. ved at yde såvel militær som økonomisk støtte til oprørsbevægelsen Renamo.

Det kom derfor som noget af en overraskelse, at Moçambique og Sydafrika i marts 1984 indgik en aftale om ikke-aggression og godt naboskab, den såkaldte Nkomatifaftale. Aftalens hovedsigte var at forhindre, at de to parters respektive territorier blev udnyttet af tredjepart – og det vil i realiteten sige ANC for Sydafrikas vedkommende og Renamo for Moçambiques vedkommende – til aggression over for den anden part. Og herudover skulle aftalen indebære forskellige økonomiske fordele for Moçambique. Det var den almindelige opfattelse i tiden efter aftalens indgåelse, at den ville få gunstige følger for sikkerhedssituationen i Moçambique og også indeholdt et potentiel for fremskridt henimod en genopbygning af den moçambiquiske økonomi.

Erfaringerne fra det forløbne år har imidlertid været nedslående. Sikkerhedssituationen i landet er om muligt endnu dårligere, end den var for et år siden, og landets økonomi, der naturligvis også er stærkt påvirket af sikkerhedssituationen, ligger i ruiner. Forventningerne til aftalen er altså ikke blevet opfyldt, og med tidligere erfaringer med Sydafrikas politik in mente er det ikke unaturligt

[Udenrigsministeren]

at nære tvivl om Sydafrikas motiver til aftalens indgåelse og med hensyn til Sydafrikas vilje til at efterleve den. Det må dog med i billedet, at Sydafrika gentagne gange med styrke offentligt har bekræftet sin forpligtelse på aftalen og i den seneste tid også i handling har søgt at bevise, at man virkelig ønsker, at aftalen skal komme til at fungere.

Hvad angår Moçambiques holdning, har præsident Machel hidtil accepteret de sydafrikanske forsikringer om, at man ikke længere støtter Renamo, men den moçambiquiske ledelse er på den anden side næppe overbevist om, at Sydafrika ikke kan gøre mere for at stoppe støtten fra anden side til oprørerne.

Regeringen deler denne tvivl. Sydafrikas holdning kunne meget vel være udslag af den klassiske sydafrikanske destabiliseringspolitik, snarere end motiveret af noget oprigtigt ønske om en dialog med nabolandene.

På den anden side har regeringen også stærkt følt behovet for at støtte præsident Machel. Regeringen fandt det derfor nyttigt, at de 10 EF-udenrigsministre i en offentlig erklæring fra EPS-udenrigsministermødet i Rom den 13. februar i år bekræftede nødvendigheden af, at Nkomatiaftalen efterleves efter bogstaven med henblik på at øge sikkerheden og stabiliteten i området. EF-erklæringen blev meget vel modtaget i Moçambique. Sydafrika bekræftede sin forpligtelse på Nkomatiaftalen og stillede i udsigt, at man var rede til at sætte meget ind på at forhindre indblanding i Moçambique fra sydafrikansk territorium.

Den tredje problemkreds, jeg nævnte, er den interne situation i Sydafrika.

Den nye sydafrikanske forfatning, som trådte i kraft i september 1984, har som angiveligt mål en ganske vist meget begrænset inddragelse af landets farvede og asiatiske mindretal i den politiske beslutningsproces. Derimod åbner forfatningen ingen muligheder for, at Sydafrikas sorte flertal kan få nogen indflydelse på landets og sin egen fremtid.

Den nye forfatning blev mødt med udbredt modstand, ikke blot fra det sorte flertal, men også fra de farvede og asiatiske sydafrikanere, som ved at boykotte valgene til de nye separate parlamentskamre for disse befolkningsgrupper viste, at de solidariserede sig med det sorte flertals forhåbninger. De

omfattende uroligheder i forbindelse med valget blev slået hårdt ned af de sydafrikanske myndigheder.

Da de voldsomme begivenheder i forbindelse med valget var kommet lidt på afstand og den sydafrikanske regering havde haft tid til eftertanke, sås der tegn på en voksende erkendelse langt ind i regeringskredse af behovet for andet end blot overfladiske reformer. Omfanget og rækkevidden af modstanden kom utvivlsomt som et chok for den sydafrikanske regering, hvilket måske også kan have styrket de reformvenlige kræfter.

En anden medvirkende årsag kan være den voksende offentlige opmærksomhed i USA omkring forholdene i Sydafrika. Kravet om en hårdere amerikansk linje over for Sydafrika lyder stadig stærkere fra brede kredse i USA, kredse, der rækker langt ind i det republikanske parti, og selv om der ikke for nærværende er tegn på, at den amerikanske administration overvejer at opgive sin såkaldte konstruktive engagementspolitik, er der næppe tvivl om, at disse nye signaler fra den brede amerikanske offentlighed har øget den sydafrikanske regerings bekymring med hensyn til fremtiden og måske også styrket de kræfter, der virker for reformer i landet.

Der er således mange tegn, der peger i retning af reformer, men de har endnu ikke udmøntet sig i konkrete forslag herom. Ganske vist omtalte præsident Botha i sin tale ved åbningen af det sydafrikanske parlament den 25. januar i år i nogle – i hvert fald for Sydafrika – usædvanlig åbenhjertige vendinger spørgsmålet om nødvendigheden af forandringer i landet. Præsidenten tilkendegav en vilje til at fjerne nogle af de mest anstødelige sider af apartheidsystemet og til at udvide den sorte flertalsbefolknings adgang til at deltage i rådslagninger.

Præsidentens tale indeholdt imidlertid ikke noget tilsagn om, at regeringen også følte sig forpligtet eller tilskyndet til at give det sorte flertal en rolle at spille i det politiske system i Sydafrika. Uden et sådant tilsagn eller en klarere udtalt vilje til gennemgribende reformer er der efter den danske regerings opfattelse ikke udsigt til en frugtbar dialog mellem den sydafrikanske regering og flertallet.

I skærende modsætning til præsident Bothas ønske om en dialog med befolkningsflertallet gennemførte de sydafrikanske myndigheder for få uger siden en omfattende

[Udenrigsministeren]

arrestationsbølge rettet mod de moderate oppositionskredse i landet omkring United Democratic Front. Det forlyder, at UDFs ledere vil blive stillet for retten sigtet for højforræderi, hvilket i Sydafrika kan indebære dødsdomme.

Sammen med de øvrige nordiske lande og EF-landene har Danmark protesteret mod disse arrestationer over for den sydafrikanske regering og krævet øjeblikkelig løsladelse af såvel de nylig arresterede som alle øvrige politiske fanger i landet.

Anslaget mod UDF blev af de afrikanske lande indbragt for FNs sikkerhedsråd, som i forgårs vedtog en resolution, der stærkt fordømmer den sydafrikanske regerings handlinger og opfordrer til en betingelsesløs og øjeblikkelig løsladelse af alle politiske fanger i Sydafrika. Resolutionen opfordrer desuden den sydafrikanske regering til at frafalde anklagen for højforræderi og udtrykker værdsættelse af det undertrykte sydafrikanske folks massive modstand mod apartheidssystemet.

Jeg synes, det er bemærkelsesværdigt og meget positivt, at sikkerhedsrådet i denne sag kunne tale med én stemme og herved give klart og utvetydigt signal til Sydafrika om, at det internationale samfund fordømmer apartheid og ikke vil tolerere den fortsatte undertrykkelse af den lovlige opposition i landet.

Under de omfattende konsultationer mellem sikkerhedsrådsmedlemmerne, som gik forud for vedtagelsen, understregede vi fra dansk side især betydningen af en enstemmig tilkendegivelse fra sikkerhedsrådet, og dette synspunkt vandt genklang også hos de permanente vestlige rådsmedlemmer, som oprindeligt stillede sig tvøvende over for en så skarpt formuleret resolution, som der her var tale om.

Efter at de pågældende lande imidlertid havde opnået visse mindre sproglige ændringer i resolutionen, som ikke indebar nogen svækkelse, besluttede de sig til også at stemme for resolutionen, og det er et resultat, som vi fra dansk side godt kan være en lille smule stolte af. Det er også et godt eksempel på, hvilken rolle Danmark kan – og efter regeringens opfattelse bør – spille som medlem af sikkerhedsrådet.

Selv om det kan være vanskeligt at forene de delvis modstridende signaler, der i det sidste halvår er kommet fra Sydafrika, må

jeg nok konkludere, at der ganske vist fra officielt sydafrikansk hold i den seneste tid er fremsat udtalelser, som ville have været utænkelige for blot et par år siden, og som kunne tyde på en voksende forståelse for behovet for reformer, men at denne forståelse endnu ikke er blevet udmøntet i så konkrete reformforslag, at det kan give anledning til at tro på en ægte reformvilje hos de sydafrikanske ledere.

Denne konklusion fører mig naturligt over til den anden del af forespørgslen, der drejer sig om initiativer med henblik på at begrænse det danske økonomiske samkvem med Sydafrika.

Regeringen er – ligesom tidligere danske regeringer – fortsat overbevist om, at der ikke vil blive fred og stabilitet i Sydafrika, så længe det umenneskelige apartheidsystem består. Fra dansk side kan vi tilslutte os hele verdenssamfundets skarpe fordømmelse af den systematiske og konsekvente undertrykkelse af et befolkningsflertal udelukkende på grund af race, som kendetegner dette system.

Det er derfor fortsat Danmarks politik, at det internationale pres mod Sydafrika bør øges og gøres mere effektivt, for at der kan opnås en fredelig afvikling af apartheidsystemet. En forøgelse og effektivisering af det internationale pres mod Sydafrika kan realistisk set kun opnås ved sanktioner, som er baseret på bindende vedtagelser i FNs sikkerhedsråd eller på bindende internationale aftaler mellem en omfattende gruppe af lande. I fravær af sådanne sanktioner frygter regeringen, at tiden er ved at rinde ud for en fredelig løsning på de interne problemer i Sydafrika, så længe det regerende flertal nægter at indse, at grundlæggende reformer er hastende og nødvendige.

Danmark har imidlertid ikke slået sig til tåls med, at der ikke for nærværende er ud-sigt til, at sikkerhedsrådet kan vedtage bindende foranstaltninger mod Sydafrika, men har ønsket at give konkret udtryk for sin politik. Det er navnlig sket sammen med de andre nordiske lande inden for rammerne af det fællesnordiske handlingsprogram mod Sydafrika.

Jeg har tidligere i folketinget, bl.a. i forbindelse med behandlingen af forslaget til folketingsbeslutning om skærpelse af sanktionspolitikken over for Sydafrika sidste forår, gjort rede for de foranstaltninger, der er truf-

[Udenrigsministeren]

fet på nordisk plan med henblik på at opfølge og udvide handlingsprogrammet. De nordiske udenrigsministre gav på det seneste møde i Reykjavik i september sidste år den nordiske arbejdsgruppe for foranstaltninger mod Sydafrika et fornyet mandat til at fortsætte samarbejdet om gennemførelsen af handlingsprogrammet og om nye foranstaltninger, som kunne komme på tale. Arbejdet hermed i arbejdsgruppen kan meget vel munde ud i forslag om nye tiltag.

Forespørgslen retter sig i øvrigt specifikt mod initiativer, der kan føre til en begrænsning af det danske økonomiske samkvem med Sydafrika, og jeg skal derfor i det følgende begrænse mig til dette område.

Som bekendt virker Danmark sammen med de øvrige nordiske lande for forslag i sikkerhedsrådet, som kan føre til bindende vedtagelser mod samhandelen og andet økonomisk samkvem med Sydafrika. Det fremgår i øvrigt klart af det nordiske handlingsprogram.

Jeg tror, at alle, som beskæftiger sig med forholdene i det sydlige Afrika, vil erkende, at isolerede danske eller for den sags skyld isolerede nordiske skridt ikke vil medføre nogen forøgelse eller effektivisering af det internationale økonomiske pres mod Sydafrika. Hertil kommer, at foranstaltninger på det økonomiske område, specielt hvad angår samhandel, uden en bindende sikkerhedsrådsvedtagelse vil støde imod internationale forpligtelser på handelens område. De nordiske lande er enige om, at en bindende beslutning i sikkerhedsrådet fortsat må være en forudsætning for yderligere fællesnordiske tiltag på dette område. Denne forudsætning sætter naturlige grænser for initiativer med sigte på at begrænse også det danske økonomiske samkvem med Sydafrika. Den har imidlertid ikke forhindret, at Danmark på en række områder, herunder også områder med betydelig økonomisk rækkevidde, som falder uden for disse grænser, har kunnet træffe konkrete foranstaltninger, og jeg skal kort opregne disse tiltag.

På det handelsmæssige område har regeringen i opfølgning af folketingsbeslutningen fra 28. maj sidste år om skærpelse af sanktionspolitikken over for Sydafrika opnået de kulimporterende elværkssammenslutningers tilsagn om at ville afvikle kulimporten fra Sydafrika inden 1990. I betragtning af, at

kulimporten værdimæssigt udgør ca. 90 pct. af Danmarks samlede import fra Sydafrika, vil en afvikling af denne import være en foranstaltning af stor rækkevidde.

Det danske generalkonsulat i Johannesburg er blevet instrueret om ikke at yde bistand til fremme af dansk eksport til Sydafrika, ligesom udenrigsministeriet ved henvendelser om bistand i firmaformidlingssager anbefaler de pågældende virksomheder at søge andre import- eller eksportmarkeder end Sydafrika. Fra officiel dansk side ydes der således ingen støtte til fremme af samhandelen med Sydafrika.

Blandt andre samhandelsforanstaltninger kan nævnes, at eksportstipendiaten i Johannesburg blev hjemkaldt i 1978, og at ydelsen af eksportkreditgarantier til Sydafrika blev indstillet ved samme lejlighed, begge dele i medfør af en folketingsbeslutning af 26. maj 1978.

Den kongelig grønlandske Handel blev i sin tid på konkret foranledning instrueret om ikke at indkøbe varer i Sydafrika. DSB har ligeledes på konkret foranledning henstillet til forpagterne af DSB-butikker ikke at føre varer af sydafrikansk oprindelse.

På transportområdet, specielt hvad angår spørgsmålet om olieleverancer til Sydafrika på danske skibe, har regeringen i medfør af folketingsbeslutningen fra maj 1984 over for olieselskaberne og danske rederier fastslået, at det er i modstrid med dansk handels- og udenrigspolitik at foretage handel med olie og/eller transport af olie til Sydafrika.

Ligeledes i medfør af folketingsbeslutningen har regeringen undersøgt omfanget af danske skibsrederes og olieselskabers olietransporter til Sydafrika i perioden fra 1979 til 1983. Det foreløbige resultat af undersøgelsen viser, at omfanget af disse transporter er faldet meget væsentligt i denne periode og således i 1983 kun udgjorde 1 pct. af det, der var tale om i 1980, nemlig 30.000 t, hvor man havde været helt oppe på 3,2 mill. t i 1980. Så der er altså her tale om en endog meget markant udvikling. Det er dog rimeligt at tilføje, at dette fald ikke har haft nogen virkning i Sydafrika, som blot har modtaget sine olieleverancer på andre landes skibe.

Endelig vil jeg kort omtale spørgsmålet om nyinvesteringer i Sydafrika, hvor industriministeren i medfør af folketingsbeslutningen fra maj sidste år den 27. februar i år

[Udenrigsministeren]

har fremsat forslag til lov om forbud mod nye danske investeringer i Sydafrika. Forslaget omfatter alle nyinvesteringer og åbner ikke mulighed for dispensation.

Som det fremgår, har Danmark altså truffet en række ganske vidtgående foranstaltninger rettet mod det økonomiske samkvem med Sydafrika, og, hvad der er mere bemærkelsesværdigt: disse foranstaltninger er mere vidtrækkende og har betydelig mere konkret karakter end nogen foranstaltninger truffet af lande, vi normalt sammenligner os med, når det gælder Sydafrika. Her tænker jeg selvfølgelig især på de øvrige nordiske lande.

Hvad angår samhandelen, har Danmark i realiteten som det eneste nordiske land truffet konkrete foranstaltninger, som går videre end det fællesnordiske handlingsprogram, og det samme gælder transportsiden. På begge disse områder holder de øvrige nordiske lande fast ved, at omfattende økonomiske sanktioner, herunder indgreb mod samhandel med Sydafrika, bør baseres på bindende vedtagelser i FNs sikkerhedsråd eller være resultatet af et samarbejde mellem en så bred gruppe af lande, at virkningerne af disse tiltag vil indebære en forøgelse af effektiviteten af det internationale pres mod Sydafrika.

Danmark deler fortsat principielt denne opfattelse, men har altså alligevel truffet beslutning om en række ensidige nationale foranstaltninger vendt mod samhandelen med Sydafrika. Også på nyinvesteringsområdet ligger Danmark foran det andet nordiske land, Sverige, der har en lovgivning på området, og det nylig fremsatte danske lovforslag er langt mere restriktivt end den tilsvarende svenske lovgivning, også efter, at den svenske lovgivning for nylig er blevet strammet. På den baggrund finder regeringen at måtte konkludere, at Danmark allerede er foregangsland sammenlignet med alle andre lande, som står os nær, i indsatsen mod apartheidstyret i Sydafrika. Regeringen finder det derfor hverken påkrævet eller hensigtsmæssigt for tiden at vedtage yderligere foranstaltninger på det økonomiske område. Men jeg vil gerne endnu en gang understrege, at regeringen fortsat er åben over for og indstillet på i samarbejde med de øvrige nordiske lande at undersøge de muligheder, som f.eks. en udvidelse af det fællesnordiske handlingsprogram mod Sydafrika måtte in-

deholde, for at træffe yderligere foranstaltninger mod Sydafrika.

Forhandling

Riishøj (SF):

Jeg vil i mit indlæg bruge den samme opdeling som udenrigsministeren.

Hvis vi tager de internationale sider af udenrigsministerens besvarelse, så gav ministeren en grundig gennemgang af forholdene i det sydlige Afrika. Der er naturligvis tale om nogle nuancer i formuleringerne og selvfølgelig også nogle grundholdninger, som er værd at kommentere.

Jeg har indtryk af, at udenrigsministeren i overensstemmelse med EF principielt ikke accepterer, at de ændringer, der er sket i området, fundamentalt ændrer noget som helst ved den måde, Sydafrika fører sin politik over for nabostaterne på. Til gengæld er der nogle andre formuleringer, der peger i retning af, at Vesteuropa, herunder EF, som vi knytter os kraftigt til i disse spørgsmål, åbenbart håber på, at de aftaler, Sydafrika har indgået med nabostaterne, gennemføres, sådan at der bliver fred på reelt Sydafrikas præmisser.

Vi savner en klar stillingtagen fra udenrigsministerens side til disse aftaler. Er disse aftaler sikkerhedsfremmende, eller er disse aftaler gennemført under pression, under tvang af en overvældende militær stat, som i lighed med Hitlertyskland påtvinger nabostater deres vilje? En så klar tilkendegivelse savnede jeg i udenrigsministerens svar. Jeg har indtryk af, at udenrigsministeren deler håbet om, at disse aftaler rent faktisk kommer til at fungere eller gennemføres. Her vil jeg efterlyse en tydeliggørelse af udenrigsministerens holdning.

Til gengæld var udenrigsministeren noget tydeligere i spørgsmålet om USAs rolle i det såkaldte konstruktive engagement. På den anden side siger udenrigsministeren, at der er en bevægelse bort fra det i USA, som han åbenbart også synes er rimelig god. Jeg vil gerne have afklaret, om det er udenrigsministerens opfattelse, at USAs engagement i forholdene mellem Sydafrika og grænsestaterne er sikkerhedsfremmende. Er det ikke reelt sådan, at USA søger at skabe nogle aftaler i det sydlige Afrika på Sydafrikas præmisser og knyttet til USAs sikkerhedsinteresser? Re-

[Riishøj]

elt gav udenrigsministeren udtryk for støtte til USAs konstruktive engagement, som er under voldsom kritik i USA i øjeblikket.

Der var også nogle formuleringer vedrørende Sydafrikas villighed til at overholde disse aftaler, som antyder, at udenrigsministeren tror, at Sydafrika vil overholde dem. Han sagde, at Sydafrika også i handling har vist det. Jeg vil gerne have præciseret, hvad det er for handlinger fra Sydafrikas side, der tyder på, at man betragter disse aftaler med særlig stor alvor. Vi fik en bred gennemgang af det, men vi fik bekræftet grundsynspunktet, at det er med USAs, det er med den vestlige verdens sikkerhedsbriller, disse begivenheder i det sydlige Afrika først og fremmest vurderes fra officielt dansk hold.

Med hensyn til de indre forhold i Sydafrika var der igen tale om en vis uklarhed. På den ene side tager udenrigsministeren klart afstand og tvivler på apartheidregiments villighed til at gennemføre reformer. På den anden side mener udenrigsministeren tilsyneladende, at den neoracisme eller neoapartheidlinje, regimet forsøger at gennemføre for at inddrage andre grupper imod det overvældende flertal af sorte, er udtryk for, at apartheidregimet er kommet til en vis erkendelse. Det kan også være udtryk for en ny strategi, der søger at befæste det hvide mindretalsstyrer ved at inddrage nogle ganske få privilegerede grupper, først og fremmest i storbyområderne, og fordrive og fattiggøre det overvældende flertal af den sorte befolkning, som vokser demografisk, dvs. befolkningsmæssigt, langt hurtigere end de øvrige befolkningsgrupper. Jeg savner en tydelig og utvetydig afstandtagen også fra denne neoapartheidlinje. Det fortjener den.

Går vi over til de danske initiativer og de danske initiativer i nordisk og i FN-sammenhæng, ser vi igen en dobbelthed i udenrigsministerens holdning. På den ene side er vi foregangsland, på den anden side er det tydeligt, at udenrigsministeren er utilfreds med disse såkaldte nationale initiativer, og det er jo velkendt, at alle regeringspartierne stemte imod det beslutningsforslag, som blev vedtaget i folketinget i maj 1984. Der er denne dobbelthed: på den ene side er vi forud, og på den anden side har regeringen stemt imod alle de forslag, der gør, at vi måske er forud. Jeg er ikke så sikker på det, når vi tager den

samlede danske Sydafrikapolitik, men den opfattelse har udenrigsministeren altså.

Det fører over i spørgsmålet om sammenhængen imellem de internationale initiativer og de nationale eller nordiske bidrag, og det fører også over i, hvordan vi reagerer på internationale begivenheder fra dansk side. Vi kender jo økonomiske sanktioner internationalt. Danmark er med i et vestligt sanktionsprogram over for Øst-Vest-handelen, som er meget omfattende, COCOM-bestemmelserne. De er hemmelige, ingen kender dem, men de er dybtgående, og de er effektivt virkende. De er ikke vedtaget i FNs sikkerhedsråd. De er vedtaget regionalt. Og først og fremmest er de vedtaget under amerikansk pres, ofte med vesteuropæisk modvilje, men vi har bøjet os. Disse COCOM-bestemmelser er blevet voldsomt optrappet i de seneste år på grund af begivenhederne i Polen. Altså over for begivenhederne i Polen, over for krigen i Argentina osv. gennemfører vi øjeblikkeligt og effektivt virkende sanktioner, på det teknologiske område langt videre, end noget land gør over for Sydafrika.

Vi er i SF af den opfattelse, at det, der er sket i Polen i de senere år, skal fordømmes. Der er begået et mord for nylig på en pater, Popieluszko, som er forbrøderisk. Dette ene mord har vakt enorm opsigt, berettiget, men de flere hundrede mord på gaderne og i fængslerne i Sydafrika har altså ikke ført til et ønske fra dansk side om at optrappe i en grad, der kan ligne det, der var reaktionen på begivenhederne i Polen. Det vidner om, at der er en stor portion smukke ord, men desværre også en stor portion hykleri i disse holdninger. Vi vurderer ganske givet Sydafrika i den officielle danske udenrigspolitik først og fremmest i en østvendt sammenhæng og i højeste grad ud fra økonomiske interesser.

Til sidst i denne sammenhæng skal jeg nævne olieleverancerne til Sydafrika. Det er velkendt, at det er kulimporten og leverancer af olie på danske skibe, der er hovedproblemet i vores forbindelse med Sydafrika. Vi er meget tilfredse med i SF, at vi omsider er kommet i gang på kulområdet. Vi har taget det første skridt i spørgsmålet om olietransporterne, idet det dog er erklæret i modstrid med dansk udenrigspolitik.

Vi bør gå videre på dette område. Vi har været storleverandører til Sydafrika. Vi er

[Riishøj]

det ikke mere, men kan meget vel blive det. Det er spørgsmålet om markedsmekanismen. Der var meget, meget store profitter at tjene for rederierne, lige efter at Sydafrika måtte omstille sin import af olie fra Iran til OPEC-landene. Det hul udfyldtes af A. P. Møller for 30 pct.s vedkommende, fordi der var store fortjenester at hente. Der er ikke de samme fortjenester at hente i øjeblikket. Oliemarkedet flyder med olie, og derfor er transporterne få. Vi burde kunne gribe ind over for denne forbryderiske trafik, men vi håber i det mindste, at vi kan få flertal for at gå et skridt videre i optræningen af denne form for danske nationale bidrag.

Vi mener, at der er en sammenhæng mellem, at stater yder nationale, regionale bidrag, og at vi på et tidspunkt kan få bindende sikkerhedsrådsvedtagelser på området. Det siger sig selv, at det er en langstrakt proces at få bindende sikkerhedsrådsvedtagelser på området. Vi kan ikke vente. Det tager alt for lang tid. Det skal forene både Sovjetunionen og USA. Vi bør i Vesten, inden det er for sent, yde nationale bidrag og regionale bidrag i langt højere grad, end tilfældet er.

Helhedskonklusionen vedrørende udenrigsministerens redegørelse er, at der i langt højere grad er tale om ord end om handling, og der er beklageligvis stadig væk tale om en pæn portion hykleri.

Jeg skal nævne, at hr. Kelm-Hansen på vegne af SF, VS, socialdemokratiet og de radikale senere vil fremsætte et fælles forslag om motiveret dagsorden.

Kelm-Hansen (S):

Jeg vil først takke udenrigsministeren for den besvarelse, der er givet her i dag. Jeg synes, der var mange formuleringer, der var grund til at glæde sig over.

Ellers har det været dybt deprimerende at beskæftige sig med apartheidpolitikken i Den sydafrikanske Republik i disse år. Gang på gang har vi fået politiske signaler, som optimistiske kommentatorer fortolkede i retning af, at nu var der en optøning på vej. Nu var der stærke kræfter i det hvide minoritetsstyre, som kunne indse, at apartheidsystemet måtte afvikles. Men umiddelbart efter fejles optimismen til side af de barske kendsgerninger, der dokumenterer, at det umenneskelige racistiske styre fremturer med sin mod-

bydelige politik. Der har blot været foretaget nogle politiske skaktræk, som skulle bilde verdensoffentligheden ind, at der var sket en holdningsændring.

Et eksempel herpå var indførelsen af de to særlige parlamenter for de ca. 3 millioner farvede og for den lille million asiater. Rene skinparlamenter, som de to grupper ikke havde været spurgt om og i øvrigt heller ikke har vist nogen interesse for, men som elegant er med til at tilsløre den ubehagelige kendsgerning, at de 23 millioner sorte indbyggere fortsat holdes fuldstændig uden for ethvert tilløb til indflydelse i deres eget land.

Behandlingen af det sorte flertal har gennem årene været karakteriseret af ord som Sharpeville og Soweto, hvortil der i den allerseneste tid er blevet føjet Crossroad. Crossroad er en slumbeboelse for titusinder af sorte sydafrikanere, hvor politiet satte ind med tåregas, pansrede mandskabsvogne og forskellige former for skyts med det resultat, at mange afrikanere blev dræbt eller såret. Parallelt med dette foretog myndighederne forleden arrestationer af de mest fremtrædende medlemmer af oppositionen, UDF, Den Forenede Demokratiske Front.

Helt de samme træk genfinder vi, når vi betragter Den sydafrikanske Republiks forhold til de omkringliggende stater. Den 16. marts sidste år undertegnede Pieter Botha sammen med præsident Machel fra Moçambique den såkaldte Nkomatiaftale, der skulle sikre godt naboskab og fred i området, og som også blev omtalt i udenrigsministerens redegørelse.

Moçambique levede rent faktisk op til sin del af aftalen og gennemførte en neutralisering af de ANC-medlemmer, der befandt sig i Moçambique. Men den sydafrikansk støttede oprørsbevægelse i Moçambique, MNR, ikke alene fortsatte sine aktiviteter og terrorhandlinger, men har oven i købet optrappet dem, bl.a. i form af drab på udenlandske bistandsarbejdere. Derfor er situationen i Moçambique i dag mere usikker end på noget tidligere tidspunkt under Machels styre, og en lang række af de udenlandske bistandsprogrammer, bl.a. danske og nordiske, ligger stille, fordi medarbejderne er trukket væk af sikkerhedsgrunde.

Apartheidpolitikken i Sydafrika og destabiliseringspolitikken over for de afrikanske naboer fortsætter altså. Derfor tyder alt des-

[Kelm-Hansen]

værrer på, at biskop Desmond Tutu får ret, når han siger, at det ender med et blodbad, medmindre de mange lande, der i ord har givet udtryk for deres afsky for det sydafrikanske regime, nu virkelig sætter handling bag ordene.

Tutu har tilsyneladende været i stand til at trænge igennem med nogle af sine synspunkter i USA. Voksende grupper i USA opponerer mod den amerikanske støtte til regimet, og der er grund til at glæde sig over den resolution i sikkerhedsrådet, som udenrigsministeren netop omtalte, og hvor USA for første gang stemte for. Men endnu den 13. december sidste år stemte Reagans USA sammen med Thatchers England imod den FN-resolution, som ellers sikrede det hidtil største stemmetal, og som først og fremmest havde sit udgangspunkt i det nordiske handlingsprogram.

I socialdemokratiet finder vi det dybt beskæmmende, at de to lande ene af alle stemte imod dette forslag om at afskaffe apartheid med fredelige midler. Men det er også overordentlig beklageligt, at yderligere 5 medlemmer af Det europæiske Fællesskab afholdt sig fra at stemme.

På den baggrund kan vi glæde os over noget af det, der er sket her i Danmark. Det socialdemokratiske forslag fra 1983 om afvikling af kulimporten fra Sydafrika er nu ved at blive realiseret. Vi har garanti for, at importen vil være stoppet i 1990, og dermed er op imod 90 pct. af vor import fra Sydafrika faktisk faldet væk.

Der blev også for nylig registreret et flertal her i folketinget for socialdemokratiets forslag om at hæve strafferammen for de danskere, der overtræder FNs våbenembargo mod Sydafrika, og senere i dag skal vi behandle industriministerens forslag om at stoppe for danske nyinvesteringer i Sydafrika, et resultat af det beslutningsforslag, vi vedtog sidste år.

Jeg synes også, der er grund til at nævne den voksende interesse for antiapartheidpolitikken, som på udmærket måde illustreres af den aktionsdag, der gennemføres på alle gymnasier i slutningen af denne måned sammen med gymnasieelever i de øvrige nordiske lande, »Operation Dagsværk«, til støtte for unge ofre for apartheidstyret.

Men det bortforklarer ikke, at der stadig ikke er sket et afgørende gennembrud i selve

Sydafrika. Derfor er det helt nødvendigt ikke alene at fortsætte sanktionspolitikken, men også at udvide den. Enten vi kan lide det eller ej, er vi nok nødt til at indrømme, at isolerede danske aktioner, selv om de har symbolsk og dermed også politisk betydning, ikke i sig selv rækker så forfærdelig langt. Ud over det, vi allerede har gjort i Danmark og yderligere kan gøre, er det i Norden, i EF og i FN, hovedindsatsen skal gøres for at få skabt det økonomiske og politiske pres, som til syvende og sidst bør kunne bringe de hvide sydafrikanere til fornuft og dermed hindre, at den uafvendelige løsning bliver et blodbad.

Derfor mener vi i socialdemokratiet, at regeringen må pålægges for det første at leve op til de konkrete forslag, der findes i FN-resolutionen af 13. december 1984, for det andet at tage initiativ til nye nordiske drøftelser for at udvide det nordiske handlingsprogram og opnå fælles fodslag med hensyn til yderligere begrænsninger af handelssamkvemmet med Sydafrika – der er ingen grund til at lægge skjul på, at der er mange af os, der er overordentlig beklemte ved det faktum, at SAS fortsat flyver på Johannesburg – og for det tredje at lægge op til en yderligere stramning af FN-resolutionen på næste generalforsamling. Det sidste indebærer bl.a., at regeringen sammen med de EF-lande, der stemte for resolutionen, må forstærke bestræbelserne på at få de resterende EF-lande med i dette fællesskab. På det helt konkrete plan mener socialdemokratiet, at det bedste, vi kan gøre, er at foretage en væsentlig forøgelse af bistanden til ofrene for apartheidstyret i forbindelse med den særlige bevilling, vi har til støtte for apartheidofrene, ligesom der må kunne ydes tilskud til de frihedsbevægelser, som er godkendt af OAU, Organization of African Unity. Det vil være et budskab, som vil kunne forstås både af de undertrykte sorte afrikanere og af det racistiske styre i Pretoria.

På denne baggrund skal jeg på vegne af socialdemokratiet, SF, det radikale venstre og VS fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet folketinget opfordrer regeringen til at udarbejde en ny nordisk handlingsplan sammen med de øvrige nordiske regeringer til afvikling af de handelsmæssige relationer

[Kelm-Hansen]

med Sydafrika, således at de nordiske rederers besejling af sydafrikanske havne og import fra Sydafrika stoppes, ligesom nye investeringer i Sydafrika forhindres,

at fremme effektiviseringen af FN's sanktionspolitik mod Sydafrika i alle relevante internationale organisationer og

at gennemføre en væsentlig forhøjelse af apartheidbevillingen på den kommende finanslov,

går tinget over til næste sag på dagsordenen.«

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden (se ovenfor). Dette forslag indgår i forhandlingen.

Fischer (KF):

Kan Sydafrika bestå som nationalstat, som hjemsted for en bredt sammensat befolkning? Må landet gennemleve en blodig borgerkrig? Vil landet blive delt, eller vil det kunne gennemgå en proces i lighed med den, der efter den såkaldte Lancaster House-aftale udviklede sig i Zimbabwe til flertalsstyre med udstrakte mindretalsgarantier? Det er nogle af de spørgsmål, der melder sig, når udviklingen i det sydlige Afrika er på dagsordenen. Svaret ligger i første omgang hos de nuværende hvide magthavere i Sydafrika, og udfaldet vil naturligvis først og fremmest være afhængigt af, om dette styre hurtigt nok vil være i stand til at foretage så vidtgående ændringer, at det store sorte urepræsenterede flertal vil acceptere en reformproces.

Vi skal ikke herfra forsøge at angive den konkrete kurs, udviklingen i Sydafrika bør tage, det bliver sydafrikanernes sag, men vi kan fra vort demokratiske ståsted udtrykke støtte og tilslutning til de krav om ændringer, der fremføres af fremsynede og moderate ledere i begge sider af det sydafrikanske politiske spektrum.

Jeg vil her fremhæve tre centrale krav, som biskop Tutu for år tilbage fremførte i et brev til den daværende sydafrikanske statsminister, Vorster: 1) At de sorte accepteres som permanente indbyggere i Sydafrika. 2) At paslovene, som gør de sorte til tredjerangsmennesker, ophæves. 3) At der indkaldes til et nationalt konvent af ægte ledere,

der kan omdanne Sydafrika til et åbent, ikke-racedelt og retfærdigt samfund.

I et interview i ugebladet Newsweek 11. marts siger den sydafrikanske udenrigsminister, Pieter Botha, at den sydafrikanske regering er forpligtet til at ophæve love og fremgangsmåder, som diskriminerer på en negativ, umenneskelig eller ydmygende måde mod folk på grund af deres hudfarve. Men samtidig med denne åbenhjertige tilkendegivelse fastslår han, at ændringerne skal ske i et tempo, som hvide vælgere kan absorbere.

Det er naturligvis sådanne reservationer, de mange forhalingsmanøvrer og de samtidige hårdhændede forfølgelser af oppositionsledere, der skaber alvorlig tvivl om, hvorvidt der virkelig er tale om mere end kosmetiske ændringer af det velkendte apartheidsystem.

En af de fremsynede ledere i den hvide opposition, parlamentsmedlem David Derling fra Progressive Federal Party, opsummerer kritikken af den nuværende regerings helt utilstrækkelige åbning over for de sorte i en stor artikel i den sydafrikanske avis The Sunday Star den 24. februar på denne måde:

- 1) Der kan ikke forhandles uden om reelle sorte ledere.
- 2) Der kan ikke forhandles uden en åben dagsorden.
- 3) Al reformsnak uden handling er virkelig farlig.

Og så tilføjer han: ingen sort leder af betydning vil gå til forhandlingsbordet for at opnå en behageligere måde at fremme adskilt udvikling på. I det hele taget kan man nu heldigvis konstatere en kraftig kritik i dele af den sydafrikanske presse, ikke mindst af de elendige og retsløse forhold, de sorte tilflyttere i byerne må leve under, folk, der er flygtet fra sult, tørke og håbløshed i de såkaldte hjemlande. En leder i dagbladet Rand Daily Mail forleden karakteriserede disse slumområders overbefolkning og kriminalitet som et resultat af, at man har splittet familier, at man har nægtet folk arbejds- og boligmuligheder, og siger, at Sydafrikas prioriteter burde være flere job, større produktivitet, flere boliger og en lavere fødselsrate.

I den danske debat tager den konservative folketingsgruppe i dag, som vi tidligere har gjort det, meget klart afstand fra apartheidsystemet og alle dets umenneskelige sider. Vi udtrykker støtte til de kræfter, der arbejder for en fredelig overgang til flertalsstyre, men

[Fischer]

vi konstaterer, at tiden til denne proces er knap. Vi udtrykker tilfredshed med den klare tilkendegivelse mod apartheid, som den danske ambassadør i FN, Ole Bierring, netop har fremsat, ligesom vi lægger vægt på den efterfølgende enstemmige sikkerhedsrådsresolution med krav om frigivelse af de politiske fanger i Sydafrika. Denne konservative holdning genspejler naturligvis vor indstilling til fordel for undertrykte mennesker overalt i verden uanset karakteren af det styre, der foretager undertrykkelse.

For så vidt angår den konkrete danske politik, der sigter mod, at det internationale pres mod Sydafrika bør øges for derigennem at fremskynde en fredelig afvikling af apartheidsystemet, vil jeg henvise til de præcise formuleringer herom, som fremgik af udenrigsministerens tale. Disse formuleringer taler for sig selv og bør kunne samle bred tilslutning. Det samme gælder Namibias snarlige selvstændighed, hvor der må formodes at være lyspunkter i den forståelse, der med amerikansk mellemkomst er etableret mellem Sydafrika og Angola.

At de stater, der er naboer til Sydafrika, sætter pris på støtte og opbakning fra den frie vestlige verden, ikke mindst fra Det europæiske Fællesskab, kan der ikke længere herske nogen tvivl om, så meget mindre som disse lande har oplevet, at deres tidligere nære kontakter til Østblokken kun medførte øget fattigdom og udbytning.

Under besøget i Lesotho for nylig fik udenrigsudvalgets medlemmer et glimrende indblik i, i hvor høj grad en lille selvstændig stat som Lesotho værdsætter dansk økonomisk og politisk kontakt. I denne sammenhæng tager vi naturligvis klart afstand fra Sydafrikas forsøg på at destabilisere sine naboer og fra forsøg på gennem økonomisk pres at tvinge dem til en form for anerkendelse af de såkaldte Bantustans som selvstændige stater.

Der er således grundlag for en aktiv dansk rolle i dette område. Den må være præget af to ting: af vor demokratiske indstilling og den realitetssans, der siger, at en dansk rolle ikke kan spilles uden rimelig kontakt med og hensyn til vore EF-partnere og til vore nordiske nabolande, hvor vi jo, som udenrigsministeren understregede, klart ligger forrest, hvad angår konkrete skridt imod apartheid-

systemet. Isolerede danske initiativer vil derimod ikke flytte brikker på Afrikakortet.

Vi tager således udenrigsministerens besvarelse til efterretning som et velgennarbejdet og sobert grundlag for en sammenhængende og holdbar dansk politik over for de aktuelle problemer i Sydafrika, og vi opfordrer til bred opbakning her i tinget om denne politiske linje ud fra den klare erkendelse, at dansk Afrikapolitik ikke bør være præget af indenrigspolitisk taktik og kortsynede gevinster, men af langsigtede, velovervejede hensyn.

Bjørn Elmquist (V):

Som ministeren og de andre ordførere vil jeg dele mit indlæg op i to hovedafsnit: ét, der er mere beskrivende, og ét, der er mere operativt, og som går ind i, hvad vi kunne overveje at gøre yderligere i sagen.

Jeg skal for så vidt angår de interne forhold i Sydafrika deltage i den meget kraftige beklagelse og fordømmelse af den udvikling, som er sat i værk fra sydafrikansk side på det allerseneste, hvad angår strukturen i samfundet. Her tænker jeg på oprettelsen af det, man har kaldt »parlamentariske forsamlinger«, eller hvad det nu kan være, »repræsentantforsamlinger«, for den farvede og for den indiske befolkningsdel, men hvor man helt har undladt at lade det sorte flertal få en tilsvarende repræsentation, som vel, når det kommer til stykket, har karakter af en narresut. Man kan sige, at her har man faktisk bekræftet – hvis nogen skulle have været i tvivl – deres totale foragt for de sorte, som bor i landet.

Udenrigsudvalget har for ganske nylig aflagt besøg i Afrika, og under dette besøg var vi også i Lesotho, det lille land, der ligger så at sige midt inde i Sydafrika, omgivet på alle sider af Sydafrika. Vi havde ved den lejlighed mulighed for at få et nærmere indtryk af, hvordan man i Lesotho ser på forholdene. Vi havde lejlighed til at aflægge besøg i en af FN's flygtningelejre, der ligger i Lesotho, og prøvede dér at skaffe os et indtryk af, hvordan man i flygtningelejren, dels hos dem, der kommer fra Sydafrika, dels hos dem, der er ledere af flygtningelejren, så på den interne situation i Sydafrika. Der var for mig slet ingen tvivl om, at man bedømte situationen meget, meget mørkt. Muligheden for en fre-

[Bjørn Elmquist]

delig udvikling, en normalisering af forholdene giver man ikke mange chancer, og samtidig var det mit indtryk, at man betragter luntten som meget kort.

Desperationen er stigende hos den sorte del af befolkningen, og – det tror jeg ikke der kan være nogen tvivl om – hos en ganske stor del af den hvide befolkning i Sydafrika. Det er mit indtryk, at der er flere og flere også i den hvide del af den sydafrikanske befolkning, der erkender, at det, de har indskibet sig i, og det, de fastholder, er en meget, meget dårlig fremtid at give sig selv og deres børn og deres fremtidige generationer. Der er i realiteten ingen fremtid at hente ad den vej, man fortsætter med at bevæge sig ad fra det sydafrikanske regimes side.

Vi havde også lejlighed til at få indtryk af, hvordan man i hvert fald i det land bedømmer Nkomatiftalen, den såkaldte ikke-angrebsaftale eller ikke-aggressions- og samarbejdsaftale, og den vurdering, som jeg i hvert fald hentede med hjem ved den lejlighed, stemmer ganske nøje overens med det, som udenrigsministeren giver udtryk for i sit indlæg her i salen i dag.

Vi havde også lejlighed til at interessere os for, hvordan man i et land som Lesotho, som naturligvis ikke kan tages som et fuldgyldigt sandhedsvidne, men som alligevel er interessant i denne sammenhæng, ser på de forskellige aktioner, som vi fra dansk, fra nordisk og fra visse andre vestlige landes side iværksætter over for Sydafrika. Under et møde, vi havde med ministeren for planlægning, som samtidig er formand for regeringspartiet i Lesotho, stillede vi ham spørgsmålet, hvad man i Lesotho siger til vor boykot, vore aktioner for at stoppe danske indkøb af kul i Sydafrika. Det har den meget specielle baggrund, at i Lesotho, hvor der bor 1,6 millioner mennesker, er 150.000–160.000 af den mandlige befolkning aktive i de sydafrikanske miner, ikke blot kulminerne, men også guldminerne. De arbejder dér og henter en ganske stor del af det lesothiske bruttonationalprodukt hjem fra Sydafrika, og der er ingen tvivl om, at stopper vi den sydafrikanske afsætning af kul, så rammer vi også de familier eller risikerer i hvert fald at ramme de familier, som får en stor del af deres daglige indkomme fra dette minearbejde. Det var – noget, som vel overraskede flere af os – ligefrem attraktivt at være del i denne ar-

bejdsstyrke. Men overraskende er det måske alligevel ikke, når man ser nærmere på forholdene, for hvad er alternativet til at oppebære en pengeløn i et så fattigt land, som Lesotho er?

Men svaret fra ministeren var klart. Han svarede, at han havde bemærket disse danske boykotaktioner, og han hilste dem velkommen. Han var ikke ked af, at der her var tale om en økonomisk sanktion eller aktivitet, som også kunne risikere at ramme hans eget land. Muligvis var hans svar bestemt af, hvad det var for en gruppe, han talte til, det skal jeg ikke kunne sige, men sådan var hans svar i hvert fald.

Samtidig havde vi lejlighed til at spørge, hvad han syntes om andre aktioner, om han havde en vurdering af det nyttige i de forskellige boykotaktioner, som vi forsøger at iværksætte. Her udtrykte han, synes jeg, en ganske stor realitetssans, sådan må jeg opfatte det med de briller, jeg har på i hvert fald. Han sagde, at de var glade for de forskellige danske og også andre nordiske aktioner, men at de var ganske klar over, at effektiviteten af aktionerne var helt afhængig af, hvor bredt disse aktioner blev funderet. Ensidige nationale aktioner risikerede at udhule eller ligefrem give sydafrikanerne mulighed for at latterliggøre bestræbelser og aktiviteter for at isolere Sydafrika økonomisk, fordi de endte med at bevise, at det bare var slag i luften, medmindre der var den nødvendige opbakning fra lande, der har en økonomisk vægt også på verdensplan.

Fra min beskrivende del skal jeg nu gå over til den mere operative og spørge: hvad kan vi så gøre på denne baggrund?

I denne forbindelse skal jeg først tillade mig en bemærkning til hr. Riishøjs indlæg her fra talerstolen. Jeg må indrømme, at jeg blev meget skuffet. Jeg synes ikke, det var konstruktivt. Jeg synes, ministerens indlæg i dag udmærker sig ved sin klare stillingtagen til udviklingen i Sydafrika og slet ikke lægger fingrene imellem, men jeg opfattede det, som om hr. Riishøjs fornemste opgave var med lup at gennemgå talen ord for ord for at se, om der dog ikke var et eller andet, han kunne hænge sin hat på, så han kunne bevise, at der faktisk er forskel på det, som regeringen vil i denne sag, og så det, som specielt hr. Riishøj vil, således at hr. Riishøj så måske kunne håbe, at et flertal ville gøre det

[Bjørn Elmquist]

anderledes. Lad os dog ikke prøve på at forstørre de nuanceforskelle, som hr. Riishøj måske kunne få succes med at finde frem. Jeg mener ikke, der er et egentligt grundlag for hans aktivitet i den henseende, og jeg synes derudover, at det er meget lidt konstruktivt. Der er dog ingen, der kan tro, at en ensidig national dansk aktion, som måske endda bygger på et meget snævert flertal i folketinget, har nogen chance for at samle tilslutning i Norden, i FN, på globalt plan, så jeg er bange for, at den slags aktivitet snarere skaber større spredning.

På baggrund af det, som er foregået også i sikkerhedsrådet inden for det sidste døgn med den fordømmelse af Sydafrika, som har fået opbakning, måske også med udgangspunkt i en fornyet amerikansk vurdering af situationen, som bærer løfter for fremtiden, skal jeg håbe på, at vi fra dansk side ikke gør vores indsats mere og mere spids, så vi alene løber i spidsen og prøver på at trække de andre med, men at vi sørger for først og fremmest at gøre vor indsats så bredt fundet som muligt i dette folketing, i Norden og i FN.

(Kort bemærkning).

Riishøj (SF):

Det er hr. Bjørn Elmquists bemærkninger om, at det er nuanceforskelle i vurderingerne, der får mig til at gå herop. Det, jeg forsøgte at fremhæve, var, at det faktisk er nogle dybtliggende forskelle.

Nøglen til ændringer i Sydafrika er jo fundamentalt set USA, som har langt hovedparten af de militære og de økonomiske forbindelser til Sydafrika. Det er her, jeg kritiserer udenrigsministerens redegørelse for ikke at nævne USA i kritiske vendinger med ét ord, men faktisk acceptere det, man kalder konstruktivt engagement. Det mener jeg er en dybtgående og en meget vigtig forskel i vurderingerne, det er ikke nuanceforskelle. Men jeg forventer, at udenrigsministeren uddyber det bagefter. Der er vel ingen grund til at gå i polemik med hr. Bjørn Elmquist her.

Det samme gælder synet på det, vi kalder neopartheid, de kosmetiske reformer. Er det reformer, eller er det faktisk et forsøg på at stabilisere apartheid? Også her ser jeg en forskel.

Så ser vi altså også en forskel med hensyn til nationalaktioner. Vi ser dem netop som et middel til at trække andre med, det ser vi en tendens til i øjeblikket, og vi synes, det er fortrinligt, hvis Danmark yder sit nationale bidrag.

Det er ikke nuanceforskelle, det er væsentlige, dybtgående forskelle i synspunkterne.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg synes også, at hr. Bjørn Elmquist burde afvente, at udenrigsministeren besvarer det spørgsmål, som blev rejst, for jeg er ganske enig med hr. Riishøj i, at der i udenrigsministerens besvarelse var en overordentlig stor uklarhed med hensyn til spørgsmålet, om man skulle kunne bygge på en sådan konstruktiv forhandlingsløsning med det nuværende apartheidstyre. Der var formuleringer i udenrigsministerens tale, som kunne fortolkes i retning af, at udenrigsministeren støttede en sådan tankegang, som er formuleret fra f.eks. den amerikanske regerings side. Hvis udenrigsministerens svar er en bekræftelse heraf, må vi jo konstatere, at der i hvert fald i forholdet mellem VS og udenrigsministeren er en dybtgående uenighed på det punkt.

Vi må også konstatere – det ligger umiddelbart i hr. Bjørn Elmquists bemærkninger, måske ikke helt så klart i udenrigsministerens, men det kan udenrigsministeren jo også besvare – en klar, markant uenighed i spørgsmålet om værdien af og nytten af og behovet for ensidige danske skridt og aktioner. Vi har en helt anderledes opfattelse af værdien af sådanne ensidige danske skridt. Det er ikke en nuance – det tror jeg også at hr. Bjørn Elmquist vil erkende – det er en fundamentalt forskellig opfattelse af, hvordan man bør gå frem i denne sag, idet vi lægger afgørende vægt på, at netop et land som Danmark faktisk går i spidsen. Det var det, hr. Bjørn Elmquist frarådede.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Først til hr. Riishøj. Nu er det jo en forespørgsel om Sydafrika, vi har her, og det, jeg synes er vigtigst at drøfte, er forholdene i Sydafrika, og hvad vi fra dansk side så kan

[Bjørn Elmquist]

gøre, og i hvilken sammenhæng vi kan gøre hvad. Her bliver det ganske afgørende, hvordan vi kan påvirke indflydelsesrige kredse. Det var baggrunden for, at jeg begyndte at interessere mig for spørgsmålet om isolerede danske aktioner.

Det ville være forkert, om vores debat i dag udviklede sig til en debat om vores forhold til USA. Jeg kender godt hr. Riishøjs opfattelse af USA, og jeg synes, det er en meget ensidig opfattelse af USA, hr. Riishøj giver udtryk for. Der er også i amerikanske kredse en ganske givtig debat i gang om, hvordan forholdet til Sydafrika skal være.

Til hr. Albrechtsen må jeg sige, at det vel ikke kan komme som en overraskelse for ham, at mit parti altid har ment, at vore muligheder for at påvirke Sydafrika ved den ene eller den anden form for boykot afhænger af bredden og det forpligtende i boykottens karakter. Hvis Danmark lavede boykot alene hele vejen rundt, hvis vi havde den helt groteske situation, at Danmark var det eneste land i verden, der gjorde det, ville det så hjælpe noget som helst på situationen i Sydafrika? Jeg tror ikke, at det ville hjælpe.

Jeg har ikke givet udtryk for utilfredshed med de initiativer, man har taget fra dansk side. Min advarsel gik på, at vi ikke skulle fortsætte med alene at løbe i spidsen. Danmark ligger i spidsen i øjeblikket, og vi har rejst mange gode kritiske røster over for Sydafrika, men jeg advarer imod, at vi bliver ved med at løbe helt alene i spidsen, for så render vi fra de andre, og så kan vi slet ikke være med til at påvirke bredden i boykotningen.

Stinus (RV):

Jeg vil gerne takke udenrigsministeren for besvarelsen, som indeholdt mange positive elementer.

Det er meget passende at have en folketingsdebat om forholdene i det sydlige Afrika lige netop nu. I går var det international dag for olieembargo mod Sydafrika. Den 22. ds. er 25 års dagen for Sharpevillemassakren, og den 29. ds. begynder retssagen i Sydafrika mod de fængslede ledere fra United Democratic Front. I forgårs vedtog FN's sikkerhedsråd for første gang en enstemmig fordommelse af apartheidsystemet, og jeg kunne også nævne oprettelsen af et informations-

kontor i Danmark for ANC, African National Congress, som en god anledning.

Men desværre er det jo altid aktuelt at diskutere forholdene i det sydlige Afrika, og det vil det være, indtil Sydafrika har opgivet sin ulovlige besættelse af Namibia og det racistiske apartheidsystem er afskaffet.

Formålet med debatten i dag må først og fremmest være at vurdere, hvordan vi, det danske folketing og den danske regering på folketingetsflertallets vegne, bedst kan påvirke udviklingen i det sydlige Afrika.

Under sit besøg i Danmark for nylig brugte Zambias præsident, Kenneth Kaunda, stærke ord om apartheidsystemet, men det er jo rigtigt, at apartheidsystemet i sin ideologi kan sammenlignes med nazismen. I begge tilfælde er der tale om raceløve, som skelner mellem mere- og mindreværdige racer. Der er intet forsvar for et sådant system, og det radikale venstre noterer med tilfredshed, at Danmarks FN-ambassadør i sikkerhedsrådet i sidste uge har fastslået, at Danmark anser apartheid for ondt, umoralsk og umenneskeligt. Herom bør der ikke være uenighed i folketinget.

Sikkerhedsresolutionen kræver løsladelse af de arresterede sorte ledere, men vil Sydafrika rette sig efter denne resolution, eller vil regimet i Pretoria endnu en gang sidde en FN-resolution overhørig og dermed endnu en gang tilkendegive sin foragt for, hvad verden udenfor mener om forholdene i Sydafrika? Det er muligt, at det vil gå sådan, men der er samtidig mange tegn, som tyder på, at pres udefra gør indtryk på Sydafrika. Derfor skal presset forstærkes gennem FN, EF og alle andre mulige internationale fora.

I maj 1984 vedtog folketinget et forslag til folketingsbeslutning om skærpende af sanktionspolitikken over for Sydafrika. For det radikale venstre var denne vedtagelse et afgørende skridt, og vi har opmærksomt fulgt regeringens indsats for at føre beslutningen ud i livet. Vi har med tilfredshed noteret os, at Elsams og Elkrafts bestyrelser i december 1984 har besluttet at afvikle kulimporten fra Sydafrika inden 1990. Vi har ligeledes noteret os, at regeringen over for danske rederier og olieselskaber har fastslået, at det er i strid med dansk udenrigspolitik at drive handel med olie og/eller foretage transport af olie til Sydafrika, men vi savner fra regeringens side detaljeret orientering om danske rederi-

[Stinus]

ers og olieselskabers fortsatte transporter og salg af olie til Sydafrika.

Vi glæder os også over, at regeringen har fremsat forslag til lov om forbud mod nye danske investeringer i Sydafrika, selv om vi ikke finder forslaget vidtgående nok. Siden vi sidst debatterede Sydafrika i folketinget, er der fremkommet nye afsløringer af våbentransporter til Sydafrika på danskejede skibe. Ikke alene er der her tale om en grov overtrædelse af FNs våbenembargo, men der er tale om en moralsk forkastelig handling, som bør kunne straffes hårdere, end lovgivningen nu giver mulighed for. Den strengeste straf for disse spekulanter i våbentransport vil nok være, om man i højere grad end nu kan ramme dem på det, de selv sætter højere end menneskelige moralbegreber: pengepungen.

Når der i folketinget fremsættes forslag om skærpede sanktioner mod Sydafrika, argumenteres der altid mod dette med, at det ikke nytter noget, at Danmark sanktionerer alene – til trods for de gode hensigter og principper, vi bekender os til, når vi stemmer for resolutioner i FN. Det er rigtigt, at danske sanktioner næppe har den store virkning i Sydafrika, men indtryk gør de da; det viser reaktioner i Sydafrika på det danske forslag om investeringsforbud. Dertil kommer givetvis en vis afsmitning på holdningen i andre lande, og det gør ikke noget, at Danmark går foran og viser vej.

Vi vil da gerne tro, at den klare danske holdning til apartheidsystemet spiller en rolle i forholdet til vores EF-partnere. I den sammenhæng vil jeg gerne sige, at det radikale venstre var meget tilfreds med EF-erklæringen fra Dublinmødet.

Den danske holdning spiller utvivlsomt også en rolle i forhold til de nordiske lande, på samme måde som initiativer i disse lande gør indtryk på os. Helt konkret tænker jeg f.eks. på det krav om en handlingsplan for at afvikle Norges handel med Sydafrika og for en nedtrapning af andet økonomisk samkvem med landet, som er fremsat af bl.a. de norske biskopper, fagbevægelsen og et antal stortingsrepræsentanter. Bl.a. på baggrund af dette norske krav finder det radikale venstre nu tiden inde til, at der udarbejdes en ny fællesnordisk handlingsplan til afvikling af de handelsmæssige forbindelser med Sydafrika, og vi vil gerne opfordre udenrigsministeren til at få dette konkrete punkt sat på

dagsordenen for det nordiske udenrigsministermøde i Helsingfors den 28. og 29. ds.

En sådan ny handlingsplan må bl.a. indeholde krav om et effektivt stop for nye investeringer i Sydafrika, stop for nordiske rederi-ers besejling af sydafrikanske havne samt stop for fødevarer- og anden import fra Sydafrika. En sådan ny, udvidet handlingsplan vil være i overensstemmelse med de nordiske udenrigsministres erklæring ved vedtagelsen af det nugældende handlingsprogram i marts 1978 om, at handlingsprogrammet gradvis ville blive udvidet med nye foranstaltninger, og det må i øvrigt også være i overensstemmelse med den danske udenrigsministers udtrykte ønske om, at Danmark ikke kommer til at stå alene. Vi tror altså, at en forstærket nordisk indsats vil have en afsmittende virkning på andre lande, og vi ser meget gerne et dansk initiativ i den henseende. Vi føler os overbeviste om, at der vil være et positivt respons fra de øvrige nordiske lande.

Det radikale venstre ser også gerne danske eller nordiske initiativer i videre international sammenhæng, hvor tiden til skærpede sanktioner måske også er ved at modnes. De antiapartheid demonstrationer, vi har oplevet i USA, i Washington foran den sydafrikanske ambassade og i en række andre storbyer, er opmuntrende tegn på bevægelse i det amerikanske samfund, og af endnu større betydning er naturligvis de politiske tilkendegivelser fra kongressen over for præsident Reagan, hvis »constructive engagement«-politik over for Sydafrika, specielt når det drejer sig om Namibia, ikke har ført til resultater. Meget tyder på, at kongressen er ved at miste tålmodigheden over for Sydafrika, og der tales nu åbenlyst fra ansvarlig side om »disinvestment« i Sydafrika.

Bemærkelsesværdigt er også det holdningsskifte, som har fundet sted i de store sydafrikanske erhvervsorganisationer inden for handel og industri, givetvis i vid udstrækning af frygt for netop amerikansk og anden vestlig »disinvestment«. Ikke mindst de store erhvervsorganisationer kan komme til at præge udviklingen i Sydafrika afgørende, og uanset bevæggrundene er der grund til at glæde sig over, at de nu taler om meningsfuld deltagelse og stemmeret for sorte i det politiske system, sydafrikansk statsborgerskab for alle indbyggere, mulighed for sorte

[Stinus]

for at eje forretninger og drive næring og frie og uafhængige fagforeninger.

Endnu er der kun tale om ord, men der er i selve Sydafrika tegn på en udvikling, som ikke alene skal følges opmærksomt af omverdenen, men også, i den udstrækning det overhovedet er muligt, påvirkes og accelereres.

Et andet tegn på en udvikling er de uroligheder, vi oplever netop nu. Indsættelse af militæret til bekæmpelse af uroligheder er et tegn på styrets nervøsitet, urolighederne selv et tegn på, at det ikke i uoverskuelig fremtid vil være muligt at holde det sorte befolkningsflertal nede.

Til trods for tilsyneladende lettelse i apartheidpolitikken med oprettelse af selvstændige parlamenter for de farvede og den indiske befolkningsgruppe, til trods for de indgåede aftaler om troppeadskillelse og ikke-aggression og godt naboskab med henholdsvis Angola og Moçambique sidste år og til trods for præsident Bothas charmerejse sidste år til en række vestlige lande er det ikke lykkedes Sydafrikas regering at overbevise omverdenen om sine ærlige hensigter, hverken når det drejer sig om afvikling af apartheidsystemet eller om forholdet til nabolandene, hvor det ser ud, som om man tilstræber en »pax sydafricana«, der vil give Sydafrika mulighed for at opretholde og udbygge sin nuværende dominans over de omliggende små og navnlig meget fattige lande.

Sydafrika føler sig klemt bl.a. af den støtte, andre lande yder frontlinjestaterne og SADCC-landene. Mindre økonomisk afhængighed af Sydafrika vil formindske den sydafrikanske indflydelse i disse lande og samtidig ramme Sydafrika økonomisk. Med sine aftaler med Moçambique og Angola og med tilbud om lignende aftaler med Lesotho, Botswana og Swaziland forsøger Sydafrika at slå hul i frontlinjestaternes og SADCCs front mod Sydafrika. Det må ikke ske, og det radikale venstre opfordrer regeringen til sammen med de andre nordiske lande at arbejde ihærdigt for et bredere økonomisk samarbejde og også gerne et udvidet samarbejde på andre områder med SADCC-landene. På dette område kan de nordiske lande måske gøre den allerstørste indsats for befolkningerne i det sydlige Afrika.

Albrechtsen (VS):

Det afgørende i denne sag er efter min mening det faktum, som også andre ordførere har været inde på, at ord og verbale fordømmelser af det sydafrikanske apartheidregime kan være udmærkede – og VS støtter naturligvis alle disse fordømmelser – men det afgørende er, at fordømmelser alene ikke er tilstrækkelige, men må følges op med handling, ja, må følges op med, at der sættes magt bag ordene.

Det brutale raciststyre kan ikke bringes til fald gennem forhandlinger, men kun gennem magtanvendelse. Enhver politik, som går ud på at opnå en dialog med mindretalsdiktaturet, er faktisk direkte skadelig. Det er en direkte forkert politik, sådan som tingene står, fordi ethvert forsøg på at opnå forhandlinger og dialog med styret udelukkende bruges til det ene formål at forsøge at forlænge regimets levetid. Jeg tænker f.eks. på forsøg på at træne Namibiaspørgsmålets løsning, og jeg synes også, at den aftale, som blev indgået med Moçambique, er et klart og meget skræmmende eksempel på, hvad der kan komme ud af at gå ind på forhandlingsløsninger med dette styre.

Jeg vil derfor gerne endnu en gang opfordre udenrigsministeren til meget klart at præcisere sin holdning til spørgsmålet om taktikken over for problemerne i forhold til det sydafrikanske styre, for jeg må gentage, at jeg ikke synes, at regeringens holdning på dette punkt er klar. Alle erfaringerne viser, at regimet ikke agter at afgive nogen som helst reelle indrømmelser, men tværtimod reagerer over for det voksende pres fra befolkningsflertallet med øget voldsanvendelse, fængslinger af modstandsbevægelsens ledere, tvangsforflytning af mennesker osv.

Der er for mig at se heldigvis ingen tvivl om, at det sorte flertal i Afrika vil vælte det hvide mindretalsdiktatur og erobre magten. Det spørgsmål tror jeg ikke der er grund til at være pessimistisk omkring. Selve løsningen bliver før eller siden et flertalsstyre.

Der findes et gammelt ord om, at enhver djævel har sin tid, og det ord kommer også til at gælde for apartheidstyret, men jo mindre en indsats der gøres fra de vestlige landes side og altså også fra dansk side, des længere tid vil det tage, og først og fremmest des mere blodigt vil magtopgøret i Sydafrika blive. Eller sagt på en anden måde: skal der ske en nogenlunde fredelig overgang til fler-

[Albrechtsen]

talsstyre – en helt fredelig er der desværre nok ikke udsigt til, men en bare nogenlunde fredelig overgang til flertalsstyre – så kræver det, at de vestlige lande ikke alene økonomisk, men – og det er nok så vigtigt, men det har ikke været så meget inde i denne debat – også militært ophører med at støtte Sydafrika og samarbejde med Sydafrika.

Den politik, som fra vestlig side har været ført i forhold til Sydafrika, har hele tiden været præget af et gennemgribende hykleri, hvor man på den ene side har haft de højtidelige erklæringer om fordømmelse osv., men samtidig har gjort alt for lidt for at standse våbeneksport, olieeksport, kulimport, guldhandel osv., og desværre har dette hykleri også igennem mange år præget dansk politik på dette område, især de borgerlige partiers politik.

I den forbindelse bliver det jo spændende i dag at se, om de borgerlige kan få samlet sig sammen til i det mindste at ændre kurs så meget, at man nu vil stemme for den dagsorden, som vi har fremsat i dag. Det kunne da i nogen grad bidrage til at mindske det borgerlige hykleri, hvis man på den måde i praksis viser, at man lægger en lille smule i fordømmelserne, når det kommer til at følge dem op.

Jeg vil gerne pege på et par forhold, som ikke har været så meget inde i debatten, og som jeg synes også skal ind i den danske indsats internationalt på dette område. Der bør rejses en international debat om det utrolig farlige militære samarbejde, som finder sted mellem Israel og Sydafrika. Der er her tale om et forhold, der faktisk også bør drøftes nøje igennem i sikkerhedsrådet, idet det nukleare samarbejde mellem Israel og Sydafrika ifølge alle tilgængelige oplysninger i dag har nået et sådant stade, at det simpelt hen truer verdensfreden. Vi kan ikke have nogen som helst tillid til, at disse to regeringer ikke på et tidspunkt kunne finde på at bruge atomvåben. Begge regeringer har ved adskillige lejligheder vist, at de faktisk kan finde på hvad som helst, og derfor er der ingen i denne verden, der kan vide sig sikker, så længe disse to regeringer har mulighed for at fremstille og i givet fald altså anvende atomvåben.

Også Israels øvrige samarbejde med Sydafrika er et element i debatten, som bør trækkes langt mere frem, fordi en stor del af den

vestlige militære støtte til Sydafrika kanaliseres igennem Israel, og bag Israel står jo i den forbindelse Israels mægtige allierede, som også er Danmarks mægtige allierede, nemlig USA, som altså har det afgørende ansvar på dette punkt. Jeg betragter faktisk trekanten USA-Israel-Sydafrika som et af de farligste og mest uhyggelige fænomener i moderne international politik.

Naturligvis bør Danmark også intensivere kritikken af USAs og Englands direkte militære samarbejde med Sydafrika, der jo tager sit udgangspunkt i USAs strategiske interesser i området. Man betragter Sydafrika som et afgørende strategisk punkt i bestræbelserne på fortsat at opretholde vestlig dominans over den tredje verden. Dette forhold er faktisk en af de mest afgørende forklaringer på, hvorfor dette enestående hykleri over for det sydafrikanske mindretalsdiktatur har hersket så længe i den vestlige verden. Det skyldes grundlæggende disse amerikanske og vestlige militære og strategiske interesser og interessen i at kunne opretholde dominans i verden.

I den forbindelse har Danmark et indirekte medansvar. Vi har, når vi har spurgt, altid fået at vide, at der officielt ikke findes noget samarbejde mellem NATO og Sydafrika. Vi ved – vi har i hvert fald fået oplyst fra sydafrikansk side – at der f.eks. har fundet et møde sted mellem tidligere generalsekretær Luns og Botha.

Der har også været andre oplysninger, som tyder på, at den officielle tilkendegivelse af, at der er et vandtæt skot mellem NATO og Sydafrika, ikke er helt så vandtæt, når man går det efter i sømmene, og i hvert fald er engelske og amerikanske flådestyrker involveret i overvågningsanlæg osv. i Sydafrika, som indirekte koordineres med f.eks. NATOs overvågningssystemer. Det synes vi er nogle felter, som ud over de initiativer, som allerede er nævnt her i dag, bør langt mere frem i debatten, og som Danmark internationalt kan være med til at rejse en debat om.

Jeg vil gerne afslutningsvis sige, at VS er gået ind i arbejdet, og er glad for, at det er lykkedes at få fremsat en dagsorden, som de fire partier, altså et flertal i folketinget, står bag. Vi havde naturligvis gerne ønsket, at der i den dagsorden havde været endnu flere konkrete skridt, og det vil vi arbejde på. Jeg kan oplyse, at vi til efteråret sammen med

[Albrechtsen]

SF vil rejse spørgsmålet i folketinget igen i form af et fælles initiativ fra SF og VS, hvis der ikke kommer noget ud af det, der står i dagsordenen om de nordiske initiativer vedrørende sejladsen osv., men vi håber naturligvis på, at dagsordenen også udmønter sig i de nødvendige konkrete resultater.

Også vedrørende apartheidbevillingen vil vi følge dagsordenen op i forbindelse med finansloven. Jeg havde gerne set, at der i dag var blevet fastslået et præcist beløb, f.eks. en fordobling, og det vil vi også følge op, hvis der ikke kommer det nødvendige konkrete resultat ud af den tilkendegivelse, der i dag er givet med dagsordenen.

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg vil gerne begynde med at takke udenrigsministeren for en meget god, fyldig og konstruktiv redegørelse. Dernæst vil jeg sige, at jeg allerede under debatterne sidste år har redegjort for, på hvilken måde mit parti ønsker at vi så hurtigt som muligt får en fredelig afvikling af apartheidsystemet.

Apartheidssystemet skal nedbrydes indefra med en kombination af indre og ydre pres for grundlæggende reformer. Målet må være helt klart, nemlig at Sydafrika omdannes til et pluralistisk demokrati med en fri forfatning, der sikrer alle borgere lighed for loven uanset etnisk eller andet tilhørsforhold. Det er endvidere min opfattelse, at omverdenen må medvirke til en sådan dybtgående politisk ændring af det sydafrikanske samfundssystem, men det er naturligvis ikke vores målsætning, at Sydafrikas erhvervsliv og infrastruktur totalt ødelægges; det vil jo ikke mindst ramme den sorte befolkning.

Med rette er der taget afstand fra Bothas sære forfatningskonstruktion, men man kan vel dog sige, at det, at man har lavet denne forfatningskonstruktion, og at Botha selv er blevet udsat for kritik fra den militante højrefløj, tyder på, at Botha selv er klar over, at noget må ske. Jeg synes trods alt, man kan glæde sig over, at han er blevet klar over, at han ikke blot kan lade status quo fortsat være gældende. Men samtidig har vi været vidner til en lang række grove overgreb mod den sorte befolkning. En række af grundelementerne i apartheidsystemet er jo intakte, til trods for at man er kommet med nogle kosmetiske ændringer. Det gælder Bantustanpo-

litikken, paslovene, den politiske umyndiggørelse af de sorte, den daglige økonomiske og sociale diskriminering osv., og for nylig har vi erfaret om fængslingen af omkring 16 ledere af Den Forenede Demokratiske Front.

Hvad kan vi så fra dansk side gøre for at nå den målsætning, jeg her har skitseret? Her mener jeg der er tre ting: vi må kombinere økonomiske sanktioner, en effektiv virksomhedspolitik og øget bistandspolitisk og handelspolitisk samkvem med frontlinjestaterne. Det er disse tre elementer, jeg kort vil gøre rede for.

Jeg tror, at jo bredere de økonomiske sanktioner er, jo mere effektivt rammer de. De skal også være målrettede, så vi virkelig giver dette klare signal til det hvide mindretal, uden at vi gør det urimelig hårdt for den sorte befolkning. Jeg mener, det er en art balance, hvor vi virkelig har et mål, som vi vil fremme gennem sanktionspolitikken, men uden at vi bringer de sorte i en urimelig hård situation.

Som jeg tidligere har sagt fra denne talerstol, har vi fået at vide nede i Lesotho, hvordan Lesotho og andre stater er parat til virkelig at yde et økonomisk offer for at komme dette urimelige, forkastelige apartheidstyre til livs. Men vi må også være klar over, at der er en pris, som skal betales, og som de sorte kommer til at betale. Vi må også hjælpe dem, så den pris ikke bliver helt urimelig hård. Kombinationen af økonomiske sanktioner med dels en effektiv virksomhedspolitik, dels det øgede samkvem med frontlinjestaterne, det er min treklange.

Den effektive virksomhedspolitik har der ikke været sagt så meget om i dag. Det er jo en kendsgerning, at der i øjeblikket er en række udenlandske virksomheder i Sydafrika, som rent faktisk spiller en afgørende økonomisk og også indirekte politisk rolle i landet. Sydafrika kan simpelt hen ikke undvære disse virksomheder, og den situation mener jeg også vi kan og skal benytte os af for at afvikle apartheidsystemet. Af de 350 amerikanske virksomheder har de 128 forpligtet sig til at overholde de herhjemme ikke særlig kendte Sullivanprincipper. Dem har jeg tidligere redegjort for under Sydafrikadebatterne sidste år. Kort sagt går de ud på, at virksomhederne skal følge en konsekvent ikke-diskriminerende personalepolitik med lige løn for lige arbejde, lige advancements-

[Kofod-Svendsen]

muligheder osv. for alle uanset race, og dette har ført til bemærkelsesværdige resultater i disse virksomheder. Sullivankodeksen er i øvrigt blevet udvidet i december sidste år til bl.a. også at støtte afviklingen af alle apartheidlove.

Til sammenligning kan nævnes, at kun godt 20 pct. af EF-virksomhederne ifølge mine oplysninger efterlever EFs adfærdskodeks. Det er for dårligt, og jeg har ved flere lejligheder efterlyst en mere effektiv kontrol med, at kodeksbestemmelserne efterleves, ligesom jeg har argumenteret for, at bestemmelserne gøres obligatoriske. Det er vor opfattelse, at en konsekvent gennemførelse af Sullivanprincipperne virkelig vil være et konstruktivt bidrag til at nå den løsning, jeg nævnte indledningsvis. Derfor ser vi gerne, at danske og nordiske virksomheder i Sydafrika følger disse principper, som har en række lighedspunkter med EFs adfærdskodeks, men som er mere vidtgående end EFs adfærdskodeks.

I USA har Repræsentanternes Hus for længst vedtaget, at Sullivanprincipperne skal være obligatoriske for amerikanske virksomheder i Sydafrika, men Senatet har endnu ikke kunnet enes om en tilsvarende vedtagelse, men det må antages at ske i den nærmeste fremtid, hvorefter forslaget vil blive ophøjet til lov.

Jeg mener, det vil være et særdeles konstruktivt skridt, hvis Sullivanprincipperne eller tilsvarende regler bliver indarbejdet i det nordiske antiapartheidprogram med henblik på national lovgivning herom. Der er ganske vist ikke mange nordiske virksomheder i Sydafrika, men gør man Sullivanprincipperne obligatoriske for dem, der er, vil vi først og fremmest kunne foregå andre og mere betydelige lande, eller de andre EF-lande og Japan, med et godt eksempel. Det tror jeg er et af de konstruktive bidrag, vi bør komme med for at afvikle dette forkastelige styre på en fredelig måde.

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Jeg skal her afbryde forhandlingen og udsætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.00.

Mødet udsat kl. 11.47

Mødet genoptaget kl. 13.00

Forhandlingen genoptoges.

Poulsgaard (FP):

Vi har fået en ny regering, selv om den er ved at blive halvgammel efterhånden, så hvor ny den er, ved jeg ikke rigtig. Den redegørelse, udenrigsministeren gav, kunne lige så godt have været givet af en socialdemokratisk udenrigsminister; der er overhovedet ingen forskel, men det er der næsten ikke, uanset hvilken politik man fører. Efterhånden er der kun to partier her i landet, og det er fremskridtspartiet og så de andre. Men jeg synes nok, det var lidt betegnende for debatten indtil nu, at vi ikke har set repræsentanten for CD på talerstolen, og det er lidt interessant. Jeg har før kaldt hr. Erhard Jakobsen chefarkitekten bag denne regering, og den samme hr. Erhard Jakobsen sagde i Berlingske Tidende fra den 12. oktober 1980: sjældent er der skrevet så meget løgn om et land. Og det, han hentydede til, er den løgn, der er skrevet om Sydafrika. Så det er måske derfor, at CD ikke har været på talerstolen, men det var jo ret interessant at få at vide. Talte udenrigsministeren på hele regeringens vegne, eller skal vi undlade CD-ministrerne? Det vil jeg gerne vide. B.T. havde også en leder om hr. Erhard Jakobsen, da han var 14 dage i Sydafrika, og det var jo sådan, at udenrigsministeren måtte indkalde til presse-møde på grund af de udtalelser, hr. Erhard Jakobsen dengang kom med, men mig bekendt har hr. Erhard Jakobsen aldrig nogen sinde dementeret de udtalelser, så jeg går ud fra, at han står fast på dem. Det er måske derfor, vi ikke har haft CDs repræsentanter på talerstolen.

Udenrigsministeren sagde også, at alt det, vi laver her i folketinget, faktisk ingen betydning har, for når vi blokerer for olie, får man det bare fra andre lande. Ja, selvfølgelig gør man det. Det er ikke alle lande, der er så idiotiske, som Danmark er; det har man da heldigvis lov til at konstatere. Fremskridtspartiet er gang på gang blevet bebrejdet, at vi spilder folketingets tid. Jeg ved ikke, hvor mange debatter vi skal have om Sydafrika; vi kan selvfølgelig ikke flytte et komma i Sydafrika, men vi kan da få nogle overskrifter i de danske aviser. For alt det, som SF og de røde vil i dag, er præsidenten i Sydafrika,

[Poulsgaard]

hr. Botha, jo begyndt på, men vi kan selvfølgelig godt blive ved med at diskutere det.

Jeg synes også, der er noget andet af det, udenrigsministeren sagde, der er interessant. Udenrigsministeren sagde: vi er gået videre end de andre nordiske lande. Selv det røde Sverige er ikke gået så langt, men det er igen det: når socialdemokratiet er i opposition, fører man en anden politik, end man gjorde, da man havde regeringen. Jeg ved da godt, at udenrigsministeren er nødt til at følge folketingets flertal; gør han ikke det, får han jo en forfærdelig ballade, og jeg vil da heller ikke tilråde udenrigsministeren at gå imod folketingets flertal, men han kunne måske godt moderere sig lidt. Når han tænker på, hvad en socialistisk udenrigsminister i Sverige gør, behøver han måske ikke at være helt så ivrig i tjenesten, som han er i denne forsamling.

Jeg står her med et skrift, som jeg vil opfordre samtlige folketingsmedlemmer til at læse, selv om man får meget læsestof herinde. Det hedder »Det nye Afrika«. Journalisterne fra pressen, Danmarks Radio, eller hvor de nu er, har formået at bilde befolkningen en hel masse sludder ind om Sydafrika, men jeg vil næsten vædde min gamle hat på, at man ikke har citeret fra dette blad, for her står sandheden om Sydafrika. Jeg har selv været i Sydafrika flere gange, og jeg har for snart mange år siden sagt fra denne talerstol, at jeg ikke var glad for den raceadskillelse, der var; jeg kunne ikke lide, at der stod »blacks only« og »whites only«, men det har jo ændret sig betydeligt dernede.

Men det, jeg kan lide i Sydafrika, og som man glemmer, er, at det er det sted, hvor den sorte mand lider mindst. Jeg vil vove den påstand, at levevilkårene for den sorte mand er betydelig bedre i Sydafrika, end de er i en lang række af de socialistiske lande, de røde partier mener vi skal støtte med rigelige pengegaver, og hvad ved jeg. Det er simpelt hen beskæmmende, at det kan lykkes at bilde et helt land så meget vrøvl ind, som der er sagt om Sydafrika. Selvfølgelig er forholdene ikke perfekte i Sydafrika – det er der ikke én der har påstået – men de er heller ikke så slemme, som de røde partier vil gøre dem til. Hvorfor tager de mon ikke fat på Polen i stedet for, så kunne man måske have en gavnlig indflydelse. Jeg siger velbekomme.

Maisted (FD):

Det er ganske indlysende, at borgere i et demokratisk samfund ingen sympati har for et styre som det, vi oplever i Sydafrika. Men problemet er ikke, om Danmark kan lide et bestemt politisk styre; det er, om vi er tvunget til at anerkende den regering, der reelt har magten, og problemet rækker jo langt ud over problemstillingen i Sydafrika, som man nu har fokuseret på fra de socialistiske partiers side. Jeg mener, argumentationen er falsk, for så sent som da vi havde problemer med handelsrestriktioner over for Polen, var det de samme partier, som modsatte sig økonomiske indgreb over for Polen med den argumentation, at økonomiske indgreb ville komme til at skade det undertrykte folk. Selvfølgelig må den samme argumentation gælde for Sydafrika, og hvis vi i det danske folketing skal have forespørgsler, hver gang der er et styre, vi ikke ønsker at støtte på den ene eller den anden måde, og som vi ønsker at føre restriktionspolitik over for, så får vi meget at gøre.

I de afrikanske lande har vi jo set, at stater, som skulle have fået deres frihed, har udviklet sig til rendyrkede diktaturstater af værste skuffe, med økonomisk kaos, undertrykkelse og myrderier af befolkningen. Et-partisystemer har været fremherskende for disse stater i Afrika. Det vil sige, at de samme partier, som nu stiller denne forespørgsel, skulle stille en tilsvarende forespørgsel. Jeg har nævnt Østlandene. Hvis man virkelig forestillede sig, at et lille land som Danmark ville begynde at føre restriktionspolitik og handelsboykot over for Østlandene, fordi man derovre skal være rød – og hvis man ikke er rød, så bliver man undertrykt og forfulgt, som vi har set det i samtlige Øststatslande – så fik vi også rigeligt at gøre. Det vil altså sige, at vi står over for en ganske uløselig opgave, men vi kan selvfølgelig ønske os, at samtlige stater i verden ville have det samme forhold, som de fleste partier herinde har til demokrati.

En anden grund til, at jeg selvfølgelig ikke kan stemme for et dagsordensforslag, der er fremsat af et parti som venstresocialisterne, er, at de over for den danske befolkning har tilkendegivet, at de, såfremt de fik magten i dette land, ville inddrage de borgerlige rettigheder for modstandere, og man kunne føre-

[Maisted]

stille sig, hvad der så skulle ske med disse anderledestænkende mennesker, der ikke var enige med VS.

Det viser hulheden; det viser, hvad det er for et ærinde, VS er ude i. Det er ikke det reelle, at man vil forbedre verden via Danmark, men det er, at man tror, man kan få nogle billige politiske point ved at angribe et system, som stort set hele den danske befolkning selvfølgelig står ganske uforstående over for.

Jeg må derfor afvise den foreslåede dagsorden.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg skal i og for sig kun for god ordens skyld tage ordet i anledning af de beskyldninger, som hr. Maisted kom med. Hr. Maisted oplyste, at VS, hvis vi fik magten i Danmark – det kæmper VS nu ikke for at få, VS kæmper for, at befolkningen får magten på en anden måde, end den har det i dag – ville fratage vistnok bl.a. hr. Maisted hans politiske rettigheder. Jeg kan garantere hr. Maisted for, at det agter vi under ingen omstændigheder at gøre, uanset hvad hr. Maisted måtte finde på at sige – og det er jo ikke så lidt – så hr. Maisted behøver ikke at have den slags bekymringer.

Når det gælder spørgsmålet om økonomiske og andre sanktioner i forbindelse med Sydafrika, er der tale om, at dette styre – og det er nok stort set alle andre end hr. Maisted i denne sal enige om – er af en helt særlig modbydelig karakter, og det gælder, hvad vi end kan mene om mange andre styre. Raceadskillelse som system er en særlig modbydelig form for regime, der også kræver helt særlige foranstaltninger, og det er det korte af det lange i denne sag.

(Kort bemærkning).

Poulsgaard (FP):

Hr. Albrechtsen, når nu folket får magten, altså ikke VS – jeg mener, det er folket, der har magten i dag, men lad os bare blive ved VS' sprog – så får vi garanti for, at vi, der ikke er enige med VS, ikke bliver forfulgt på nogen måde – jeg takker. Men de garantier er jo udstedt i en lang række lande, hvor partier, der er nært beslægtede med VS, er

kommet til magten. Selvfølgelig ville man bevare de frihedsrettigheder, man havde, men hvor har man gjort det? Er det ikke alle steder endt med etpartisystem?

Formanden:

Jeg vil minde om, at det er Sydafrika, vi drøfter.

(Kort bemærkning).

Maisted (FD):

Jeg er helt enig med hr. Albrechtsen i, at det er et utiltalende system, at man har noget, der hedder apartheid, og at denne apartheid, der betyder adskillelse, går på hudfarve. Det burde selvfølgelig være et fuldstændig utilladeligt system. Men adskillelssystemet findes jo netop også i de lande, som hr. Albrechtsen ynder at rose. Det vil sige dér, hvor man har en politisk adskillelse, i de socialistiske stater, hvor man ikke tillader anderledestænkende at danne politiske partier eller udøve opposition. Et af de værste eksempler, vi har set i nyere tid, er Polen, hvor anderledestænkende mennesker bliver forfulgt. I princippet er der ingen forskel på systemerne, de er lige usympatiske.

Nu ved jeg ikke, hvilken fraktion i VS der har vundet magten – men det har i hvert tilfælde været offentligt tilkendegivet fra VS-partimedlemmer, at borgerlige rettigheder for anderledestænkende ville blive inddraget, i det øjeblik VS fik magten, men jeg er selvfølgelig glad for, at hr. Albrechtsen præciserer, at det forventer han at de aldrig får.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Hr. Maisted kan – og det vil jeg så gerne gentage endnu en gang – gennemlæse de ting og papirer, som VS i tidens løb har vedtaget, og deri se, at bestræbelsen til stadighed er at udvide såvel de klassiske borgerlige rettigheder som befolkningens demokratiske indflydelse i al almindelighed; det er og bliver sigtet for VS' politik. Men jeg er enig i betragtningen om, at det for så vidt ikke er det, denne debat drejer sig om.

Så skal jeg blot lige til præcision også sige, at hr. Maisted har aldeles og 100 pct. uret, når han antyder, at jeg skulle gå rundt og rose visse lande i Østeuropa, f.eks. Polen.

[Albrechtsen]

Der er vel få, der som VS og undertegnede også har kritiseret netop tilstandene i Polen og krævet, at der i Polen blev gennemført en virkelig demokratisk socialisme, demokratiske rettigheder, strejkeret osv. Få har vel understreget det så kraftigt som netop VS, og hr. Maisteds antydninger er på kanten af det fornærmelige. Hr. Maisted burde sætte sig ind i disse ting, før han udtalte sig om dem. Men da det jo ikke er emnet for denne debat, må jeg afslutningsvis sige, at vi i dag diskuterer et helt særlig modbydeligt styre, som kræver helt særlige foranstaltninger, for at det kan blive bragt til afslutning, og det er forhåbentlig dem, resten af debatten vil dreje sig om.

Formanden:

Hr. Maisted får ordet for den sidste korte bemærkning i denne omgang. Jeg håber, den handler om Sydafrika.

(Kort bemærkning).

Maisted (FD):

Jeg er enig med hr. Albrechtsen i, at vi her diskuterer et særlig modbydeligt styre, men som jeg nævnte i mit indlæg, er der jo en række særlig modbydelige styre, og jeg ville gerne have, at hr. Albrechtsen i sit næste indlæg i næste runde brugte tiden til at forklare befolkningen, hvad man forstår ved »demokratisk socialisme«. Det er jo et fuldstændig vanvittigt begreb. Socialisme har intet med demokrati at gøre, og dette, at man stiller ord som demokrati og socialisme sammen, medfører efter almindelige logiske grundregler ikke, at begrebet dermed bliver demokratisk, men det kunne jo selvfølgelig være morsomt at høre, hvad hr. Albrechtsen forstår ved »demokratisk socialisme«.

Inger Harms (SF):

Udenrigsministeren berørte i sin tale Namibia. Det er også det land, jeg vil koncentrere mig om. Landet er Afrikas sidste egentlige koloni. I over hundrede år har det namibiske folk levet under fremmed herredømme og er blevet udplyndret og massakreret, først af koloniherrer fra Tyskland, dernæst af den hvide overklasse i Sydafrika, der har holdt landet besat siden første verdenskrig. I dag har udbytningen såvel af den indfødte befolkning som af naturressourcerne nået et

punkt, hvor et helt folks eksistens og fremtidige livsmuligheder står på spil.

Trods mange fine ord om menneskerettigheder og trods adskillige fordømmelser i FN og andre internationale organer har de rige vestlige lande i praksis intet gjort for at tvinge Sydafrika til at efterkomme FN-beslutningen fra 1966, der fratog Sydafrika dets mandattrettedighed over Namibia.

Jeg har gennem udenrigsudvalget stillet en del spørgsmål til udenrigsministeren om Danmarks holdning til Namibiaspørgsmålet. Jeg fik nogle meget omfattende svar, som jeg takker for. Af besvarelsen fremgik det, at Danmark spillede en central rolle ved den nævnte resolutions tilblivelse. Det er jeg glad for, og da jeg går ud fra, at Danmark stadig væk er villigt til at spille en central rolle i Namibiaspørgsmålet, vil jeg opfordre regeringen til at rejse følgende sag i sikkerhedsrådet, som Danmark nu er blevet medlem af.

FNs Namibiaråd, der blev oprettet af FN's generalforsamling i 1967 med det formål at overtage administrationen af området og forberede dets uafhængighed, vedtog i september 1974 et dekret nr. 1 om beskyttelse af Namibias naturressourcer. I henhold til dekretet forbydes al efterforskning, udvinding, salg, eksport m.v af områdets naturressourcer uden Namibiarådets samtykke. Danmark har hidtil nægtet at anerkende dekretet, idet man siger, at der ikke foreligger nogen juridisk forpligtelse for Danmark til ved nationale foranstaltninger at gennemføre dekretet, især fordi Danmarks traditionelle holdning er, at kun sikkerhedsrådet er kompetent til at vedtage sanktioner.

Da det er samme undskyldning, andre lande som f.eks. Holland, England, Vesttyskland og andre bruger, vil jeg foreslå her og håbe på de forskellige ordføreres tilslutning til, at Danmark forsøger at rejse sagen om dekret nr. 1, eventuelt også i nordiske sammenhænge, med det formål for øje at få standset den udplyndring, der finder sted.

Danmark har nu tilsyneladende fået en FN-ambassadør, som ikke er bange for at tale varmt om antiapartheid og menneskerettigheder i det sydlige Afrika. Jeg er sikker på, at han med lige så megen varme vil kunne forelægge denne sag. Vi kan da ikke stiltende se på, at vestlige lande udplyndrer landet, som de gør, og når dagen endelig kommer, hvor Namibia får sin selvstændighed, er

[Inger Harms]

der ikke mere tilbage at bygge denne selvstændighed på.

Hvad angår udenrigsministerens indlæg om danske officielle institutioner, der ikke mere skal købe varer i Sydafrika, vil jeg bede udenrigsministeren bekræfte, at Danida selv køber varer i Sydafrika; under udenrigsministerens rejse i Lesotho så vi, at man havde købt sydafrikanske solfangere og stillet dem op på det danske hospital i Lesotho. Det er jeg meget ked af at man gør, og jeg vil bede ministeren bekræfte her, at det fremover ikke mere vil ske.

Breckmann (Fær.):

Ikke bare her i folketinget, men nu også i Nordisk Råd er debatten om Nordens rolle i oprettelsen af vor form for demokrati og vor opfattelse af menneskerettigheder i et fremmed og for os vigtigt land som Sydafrika bluset op. Vi nordboere beklager i princippet enhver samfundsform, der ikke tilgodeser fundamentale rettigheder for alle mennesker og retten til lige muligheder for alle borgere i et samfund, om end ikke lige ret til det samme resultat, hvad nogle partier også her går ind for.

Den foreliggende forespørgsel og senere VS' forslag i dag er et ekko af det spektakel, vi er vant til i FN's generalforsamling, orkestreret af Sovjet og bifaldet af en række af den tredje verdens diktaturstater. Sydafrika er for Sovjet en særdeles strategisk og for det sorte Afrika en politisk-økonomisk torn i øjet på grund af de resultater, som Sydafrika trods alt har opnået til det bedre også for den sorte befolkning, set i en afrikansk sammenhæng.

Det blev forleden bekendtgjort, at 75 pct. af de sorte sydafrikanere ikke ønsker vestlig boykot af investeringer i Sydafrika, og doktor Motlana, leder for sorte byboere i Sydafrika, sagde forleden, at udenlandske foretagender støtter sorte sydafrikanere bedre imod apartheid, end sanktioner gør. Buthlezi, zuluernes leder, har også sagt, at ophør af udenlandske investeringer betyder færre arbejdspladser for hans folk, nemlig zuluerne, og rammer den sorte befolkning hårdere, end den rammer de hvide. Der er vitterlig sket større forandringer i Sydafrika de sidste fem år end de forudgående 300 år, bliver der sagt fra autoritative kilder. Der har været megen

økonomisk integrering, der er sket en liberalisering af fagforeningslovene, der er blevet tale om farvet og indisk repræsentation, og der er også oprettet et multinationalt råd.

Det, som vi skandinaver i vores smørhul heroppe glemmer, er, at Sydafrika har været og stadig er en mikroverden, hvor første og tredje verden lever side om side, en etnisk, religiøs, kulturel, uddannelsesmæssig og politisk smeltedigel, som vi desværre bliver nødt til at respektere i dens egen sammenhæng.

Kampen for fremskridt gælder et stabilere og mere retfærdigt samfund i Sydafrika uden mindretals- og flertalstyranni, som vi er vant til i Afrika ellers.

Det er en sørgelig udvikling, vi har været vidne til i Afrika som helhed siden krigen, dengang da der boede 5 millioner hvide og 200 millioner sorte mennesker i Afrika. Nu er den hvide befolkning jo faldet, smidt ud af mange forhenværende kolonier, mens den sorte befolkning er forøget til ½ milliard, hvoraf 150 millioner trues af sult.

Vore vestlige intellektuelle er altid villige statister i Sovjets manege. Vi har gang på gang oplevet vore egne intellektuelles nedladende foragt for autoritære styrer, man har været med til at vælte dem, og kaos er opstået i deres sted gang på gang. Det sidste eksempel er måske dengang, da shahen blev afløst af ayatollah Khomeiny i Iran. Mugabes magtovertagelse og indførelse nu af etpartisystem i Rhodesia er også et eksempel, og Samora Machel i Moçambique tjener også til stærk afskrækkelse.

Sydafrika har oplevet den samme udvikling med hensyn til en flytning fra land til by som resten af Afrika. Der var kun 2 millioner sorte i byerne i Sydafrika i 1946, der var 7 millioner i 1976, og der er sikkert 10 millioner sorte i byerne i år.

Til den sydafrikanske regerings ros kan det siges, at den nu regner og anerkender mange af disse sorte som fastboende i byerne og ikke længere ønsker at tvinge dem tilbage til deres landlige hjemland, og det er noget, som vi er glade for.

Paskontrollen, der har været en torn i øjet på os demokrater, vil vist også blive afskaffet i det kommende forår.

Vi kan glædes over, at de sorte fra 1970 til 1980 fik 40 pct.s reallønsfremgang, medens de hvide kun fik 3 pct.s reallønsfremgang. Og Sydafrika har jo en historisk social byrde

[Breckmann]

at drages med i det daglige. Målet for den nuværende regering er, at der om 20 år ingen lønforskel er mellem sorte og hvide.

Vi kan også påpege, at 72 pct. af de erhvervsaktive i Sydafrika er ude i lønnet arbejde, sammenlignet med kun 20 pct. som gennemsnit i resten af Afrika.

De venstreorienterede her i salen og i Norden som helhed vil jeg spørge: hvilket land i Afrika – ikke i Europa selvfølgelig – skal Sydafrika bruge som eksempel til sin demokratiske efterfølgelse? Kun 50 pct. af Afrikas lande har flertalsstyre, og det betyder i den sammenhæng, at det er den største stamme, der hensynsløst regerer over de mindre. Og det har intet med demokrati at gøre.

Nordens kæledægge i Afrika, Julius Nyerere, er af et respektabelt norsk forretningsblad blevet kaldt verdens flinkeste tigger. Han og hans Tanzania er i hvert fald ikke et eksempel til efterfølgelse for Sydafrika. Tanzania er mellem verdens 15 fattigste lande til trods for 20 år med hr. Albrechtsens socialisme.

Sydafrikas sorte har mere brug for flertalsudvikling end illusionen om flertalsstyre, har Herb Parker, den amerikanske negerleder, udtalt.

Vi beklager, at kun 30 af verdens 150 lande har demokrati i vor forstand. Afrika kender kun til etpartisystemer og diktaturer. Afrika har haft over 60 blodige statskup og efterfølgende kaos siden krigen. Vi må erkende, at demokrati i Sydafrika er en om end nødvendig så dog langsommelig oplysnings-, uddannelses- og udviklingsproces. Og desværre har boerne i Johannesburg haft en alt for sen start.

Vor holdning må ikke opmuntre til vold. Vi må arbejde således politisk, at vi hjælper de fredelige sorte henimod bedre og mere demokratiske forhold i Sydafrika, og det gør vi kun ved at hjælpe den sydafrikanske økonomi og ikke ved at straffe den.

Jeg skal slutte med at sige, at erfaringerne fra boykot og sanktioner mod små som store lande burde stille os skeptiske over for forslag som de foreliggende. Dette er en meget selektiv straffehandling imod dette ene land, hvis hidtidige styre vi som demokrater ikke kan bifalde. Der er i verden ingen ende på den elendighed desværre, også politisk forårsaget, der kan og bør afhjælpes med konstruktive tiltag også her i Norden. Jeg savner

bevismateriale for de positive resultater, som diverse forslagsstillere her i dag forventer skal komme ud af disse sanktioner, bortset fra deres egen værdi som en påmindelse for den sydafrikanske regering.

Politisk forstår jeg dog langt bedst regeringens forslag. Jeg er hverken her, på Færøerne eller i fællesnordisk sammenhæng overbevist om, at sanktioner kan forbedre de sortes kår sammenlignet med de positive resultater, som den sydafrikanske regering i internationalt samarbejde og i kraft af en blomstrende kapitalistisk økonomi kan opvise som enestående i et ellers nedstemmende afrikansk billede. Vi bør støtte Sydafrika i alle dets positive faser i stedet for at straffe landet.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Jeg vil takke for de mange indlæg, der har demonstreret den brede enighed, der jo eksisterer her i folketinget i bedømmelsen og for dømmelsen af det sydafrikanske apartheidsystem. Jeg vil straks sige, at takken ikke omfatter ordføreren for forespørgerne, hr. Riishøj, for hr. Riishøj talte jo om, at jeg i min redegørelse havde demonstreret uklare holdninger; hr. Riishøj savnede utvetydig afstandtagen, og han talte om dobbelthed. Men jeg har altså efterhånden opgivet hr. Riishøj, ganske som jeg for længst har opgivet hr. Albrechtsen. Når hr. Riishøj ikke hører, hvad han vil høre, lader han fantasien spille, og så er en seriøs debat jo desværre umulig.

Men det væsentlige er, at debatten har vist, at der er bred enighed om de grundlæggende holdninger, vi her i folketinget har til apartheidsystemet.

Så stillede hr. Riishøj mig et par konkrete spørgsmål. Hr. Riishøj spurgte i forbindelse med USAs rolle i forhandlingerne om Nambiaproblemet, om USAs engagement er sikkerhedsfremmende, og det vil jeg sige klart ja til; det fremgik i øvrigt også af min redegørelse, at regeringen vurderer situationen sådan. Når hr. Riishøj så taler om, at USA bare søger at gennemtvinge sine egne løsninger på sydafrikanske præmisser, og i øvrigt vender tilbage til USA hele tiden, er det vel bare et udtryk for den USA-fiksering, der kendetegner hr. Riishøjs debat. Nu er det jo Sydafrika, vi diskuterer her, det er ikke USA, så igen er det et punkt, hvor jeg har vanskeligt ved at tage hr. Riishøj alvorligt.

[Udenrigsministeren]

Hr. Riishøj spørger mig, hvad det er for handlinger fra sydafrikansk side, der kunne give anledning til at tro, at Sydafrika måtte tage Nkomati- og Lusaka-aftalerne højtideligt. Jeg kan nævne et par eksempler, samtidig med at jeg skal gentage, hvad jeg sagde indledningsvis, nemlig at vi har vore store tvivl om, hvorvidt de aftaler bliver taget tilstrækkelig højtideligt. Men vi har dog på det seneste set, at Sydafrika har grebet ind over for eksilportugisiske kredse i landet. Vi har set, man har skærpet grænseovervågningen, og at man har bistået Moçambique med eftersøgninger i Moçambique, både med helikoptere og med elektronisk udstyr og på anden vis. Vi har også set, hvordan den sydafrikanske udenrigsminister, Botha, har besøgt afrikanske lande, der har ageret som mellemmand i våbenleverancerne til Renamo, og at han har søgt at påvirke dem til at undlade hermed. Der er altså nogle ting, som kunne begrunde et vist håb om, at man vil begynde at tage de aftaler højtideligt, sådan som vi bl.a. i erklæringen fra de ti under EPS-mødet opfordrede til, men selvfølgelig består der stadig en væsentlig tvivl.

Hr. Stinus var inde på spørgsmålet om SADCC-samarbejdet og opfordrede til en intensivering af vores støtte til SADCC-samarbejdet. Jeg kan sige til hr. Stinus, at det just er et væsentligt element i regeringens politik over for området, og at vi er særdeles aktive og agter fortsat at være aktive netop i forsøgene på at fremme SADCC-arbejdet, der skal fremme de såkaldte frontlinjestaters muligheder for at blive uafhængige af Sydafrika.

Fru Inger Harms spurgte, om Danida køber ting i Sydafrika. Jeg ved det ikke. Jeg går ud fra, at det er hospitalet i Qacha's Nek, som jeg desværre er ude af stand til at udtale på den rigtige hottentotdialekt, der er tale om, og jeg vil ikke afvise, at der dér kan være ting, der er indkøbt i Sydafrika, men man skal betænke, at situationen i Lesotho mildt sagt er usædvanlig, og at Lesotho selv i høj grad er afhængig af ting, der er indkøbt i Sydafrika. Når vi skal hjælpe Lesotho med et hospital eller andet og den eneste mulighed for at få noget udstyr frem, der kan bruges, er at trække på muligheder i Sydafrika, står vi altså over for valget, om vi skal have så rene hænder, at vi ikke vil have noget som helst med det at gøre, eller om vi skal hjælpe

Lesothos beboere. Men jeg er som sagt ikke i stand til at svare konkret på spørgsmålet om, hvad man måtte havde købt.

Hvad angår det dagsordensforslag, der er fremsat, vil jeg gerne sige til det første punkt i dagsordensforslaget, at jeg ikke tror, det er realistisk at forestille sig, at vi kan få de andre nordiske lande med på en sådan udformning af det fællesnordiske handlingsprogram, som der her lægges op til, men det siger sig selv, at regeringen i det nordiske samarbejde arbejder for de synspunkter, som er de danske.

Jeg vil gerne udbygge denne bemærkning med nogle oplysninger om de holdninger til handelssanktioner, som vi finder i de øvrige nordiske lande. I den svenske regerings rigsdagsproposition nr. 56 for rigsdagsåret 1984-85 fastslår den svenske udenrigshandelsminister f.eks., at Sveriges principielle holdning fortsat er, at man ikke kan tilslutte sig økonomiske sanktioner mod Sydafrika, som ikke er besluttet af FNs sikkerhedsråd. Kun sådanne sanktioner har udsigt til at vinde tilstrækkelig tilslutning til, at de kan blive effektive, og kun en beslutning af sikkerhedsrådet kan lægge konkrete forpligtelser på Sydafrikas vigtigste handelspartnere og have udsigt til at føre til en forandring i Sydafrika i retning mod demokratiske rettigheder for alle sydafrikanere. På den baggrund konkluderer den svenske udenrigshandelsminister, at den svenske regering ikke er rede til at fravige Sveriges hidtidige linje.

Også den norske regering har hidtil fastholdt, at en ensidig norsk eller for den sags skyld en ensidig nordisk handelsboykot af Sydafrika vil være uden virkning på Sydafrika, og den norske holdning har derfor været at koncentrere indsatsen om at tilvejebringe en international handelsboykot af Sydafrika enten i form af en bindende sikkerhedsrådsvedtagelse eller ved et frivilligt samarbejde mellem en omfattende gruppe af lande. I sit oplæg til den norske regering af december 1984 konkluderer den interdepartementale arbejdsgruppe, som er nedsat for at vurdere mulige tiltag mod Sydafrika, at man ikke kan tilråde iværksættelse af et lovforbud om ensidig norsk handelsboykot af Sydafrika. Det samme gælder – det ved vi jo – i mindst lige så høj grad på skibsfartens område, hvor Norge altså heller ikke har villet tilslutte sig ensidige foranstaltninger. Den

[Udenrigsministeren]

samlede konklusion fra denne arbejdsgruppe er, at der ikke er grundlag for at lovfæste omfattende ensidige norske eller nordiske sanktionsforanstaltninger mod Sydafrika.

På den baggrund må jeg vurdere mulighederne for at omsætte dagsordensforslaget første punkt til realiteter som værende meget, meget små; vi kender jo de andre nordiske landes holdninger. Men det er da klart, at det vil blive diskuteret.

Hr. Stinus opfordrede mig til at sørge for, at det forslag, der står i dagsordenen om en ny nordisk handlingsplan mod Sydafrika, bliver optaget på dagsordenen for det kommende nordiske udenrigsministermøde, og i den forbindelse kan jeg oplyse, at det kommende møde, som finder sted i Helsingfors, er et uformelt møde, der finder sted uden en egentlig dagsorden for udenrigsministrenes drøftelser. Men under de hidtidige forberedelser til mødet på embedsmandsplan er det allerede aftalt, at det sydlige Afrika og herunder spørgsmålet om en opfølgning og eventuel udvidelse af det fællesnordiske handlingsprogram er noget, der skal drøftes mellem udenrigsministrene. Vi ved også, at man fra norsk side allerede har bebudet, at man vil lægge op til forskellige forslag til mulige tiltag mod Sydafrika, gerne på nordisk basis, så drøftelsen vil selvklart finde sted under alle omstændigheder.

Dagsordensforslaget er lidt uklart i sine formuleringer, specielt under det første punkt. Det står mig således ikke ganske klart, hvilken sammenhæng der er, når man nævner rederier, import og handelsforanstaltninger. Er der tale om en begrænsning, eller er der tale om en eksemplificering i den sætning?

Hvad angår det sidste punkt i dagsordenen, altså spørgsmålet om apartheidbevillingen, vil jeg være lidt betænkelig ved, om vi her begynder at tage stilling til fordelingen af u-landsbistandsmidlerne på den måde, der lægges op til her.

Men når alt det er sagt, vil jeg gerne notere som noget absolut positivt, at dagsordenen ikke opfordrer til nye ensidige danske skridt, og at tonefaldet i det hele taget i dagsordenen er sådan, at denne dagsorden for mig at se ikke rokker ved den enighed, der er mellem forslagsstillerne og regeringen om vores fordømmelse af det sydafrikanske apartheidssystem, og det væsentligste i hele denne

debat er nok, at vi er enige i vores fordømmelse af systemet, og at vi er enige om, at enhver effektiv indsats for at bekæmpe dette system, som kan gøres, skal blive gjort.

Riishøj (SF):

Selv om udenrigsministeren ikke mener, det kan nytte at diskutere med mig – og det er jo beklageligt – fik jeg sådan set klar besked om USAs rolle i det sydlige Afrika og om, at det er den danske regerings politik at støtte den konstruktive engagementspolitik. Det må vi altså leve med. Det er den politik, der er under voldsom kritik også i USA i øjeblikket, selv fra republikansk side: 34 republikanske senatorer har skrevet direkte til den sydafrikanske regering, at de mener, den eksisterende politik skal revideres. Men vi fik da klar besked på de spørgsmål.

Men vi fik en lidt mere tåget forklaring om, hvordan udenrigsministeren vil opfølge denne resolution. Jeg husker tydeligt fra udenrigsministermødet i Stockholm for knap et års tid siden, hvordan udenrigsministeren helt klart tog afstand fra folketingets vedtagelse og faktisk brugte den norske udenrigsministers udtalelser til at latterliggøre vores beslutning om olietransporterne. Jeg frygter, at noget lignende gentager sig, altså at der kommer en proformahenvendelse og udenrigsministeren bagefter intet gør for aktivt at påvirke de andre regeringer. Der skal jo være stortingsdebat i Norge i denne måned, hvor ikke mindst det norske fællesprogram skal diskuteres. Vi kan håbe, at vi kan påvirke de andre regeringer gennem flertalsvedtagelsen her, men vi skal tilsyneladende ikke gøre os håb om, at den danske regering vil gøre noget for at påvirke de andre nordiske lande. Det må vi altså tage til efterretning.

Men hvad angår de øvrige ordføreres indlæg, vil jeg sige, at vi for så vidt savner hr. Erhard Jakobsens muntre udtalelser. Så fik vi de samme fra hr. Breckmann i stedet for, og tidligere har vi også haft hr. Arentoft på talerstolen i den forbindelse. Han har vel fået lukket munden nu, for tilsyneladende har de konservative lagt sig på den linje, at man dog tager afstand fra apartheid, og selv hr. Kent Kirk, som i Europarådet også har udtalt sig modsat synspunkterne i dag, har heller ikke ytret sig. Så der er dybt forskellige meninger i regeringen, spændende fra kri-

[Riishøj]

steligt folkepartis fornuftige synspunkter i dag og så til synspunkter, der er direkte talerør for den sydafrikanske regering.

Hvad angår dagsordenen, havde vi ligesom VS håbet, at vi kunne få mere klare formuleringer om olietransporterne, men vi betragter dagsordensforslaget som et skridt i den rigtige retning. Vi har været vant til at skulle tage små skridt i Sydafrikapolitikken; nu tager vi noget større skridt end tidligere. Vi må arbejde videre, det er helt klart, ikke mindst med olietransportspørgsmålet.

Hr. Fischer gav udtryk for de nuværende konservative synspunkter, dæmpede de pro-sydafrikanske synspunkter, som jo findes inden for partiet, og gav et indlæg, der var bedre end det, der var fremme fra konservativ side sidst for et par år siden, da vi havde forespørgselsdebat. Men der kom igen de afslørende bemærkninger om, at vi, når vi bedømmer det sydlige Afrika, skal tage hensyn til vores EF-partnere. De er nu dybt uenige – det er en anden ting, idet de stemmer forskelligt i FN – men vi skal tage hensyn til nogle af dem på en eller anden måde, men hvem det er, er ikke helt klart. Men vi skal måske tage lige så meget hensyn til dem som til den rent faktiske udvikling i området.

Vi fik jo nogle kortere diskussioner med hr. Bjørn Elmquist, som gør det besynderlige, at han faktisk bruger det, han selv stemte imod sidste år, i argumentationen for, at vi gør noget. Det er en meget pudsigt kolbøtte at gøre: de ting, som hr. Bjørn Elmquist selv stemte imod, bruges til at begrunde, at vi dog fører en politik, der er foran de andre. Den form for brug af vedtagelser herinde er jo lidt speciel, men kan måske dog betyde, at man nu accepterer den beslutning, vi tog om kullene sidste år.

Jeg er enig med hr. Stinus i vurderingen af det sydlige Afrika og er også spændt på det med opfølgningen. Det, vi kan konstatere om olietransporterne, er det beklagelige, at vi nok får nogle bruttotal, men altså ikke kan få individuelle oplysninger om olietransporterne. Det er nok et spørgsmål, som vi kunne arbejde videre med, og der er noget, der tyder på, at der i Norge i alt fald på det punkt kan skabes et flertal for, at vi får specificeret detaljerede oplysninger om, hvem det er, der rent faktisk transporterer olie til Sydafrika – tidspunkter, rederier etc.

Hr. Albrechtsen nævnte korrekt sammenhængen mellem Israel og Sydafrika. Det er beklageligvis tit en blokering, når vi stemmer i FN, at vi skal tage særlige hensyn. Der må ikke nævnes navne, i hvert fald ikke vestlige navne, når ting og sager i forhold til Sydafrika fordømmes, og det er beklageligt. Vi har det fænomen, at to stater, som hver på deres måde er noget trængt i FN-systemet, finder sammen i et meget vidtgående samarbejde. Jeg læste for nogle måneder siden en dybtgående artikel i Berlingske Tidende, oversat fra Los Angeles Times, der på glimrende vis beskrev de historiske forudsætninger for det samarbejde, der er mellem Israel og Sydafrika. Det er et beklageligt fænomen, og vi burde lægge et større pres på Israel i denne sag.

Hr. Kofod-Svendsen nævnte den trekant, som ganske rigtigt burde være ledetråden i dansk politik over for det sydlige Afrika: hjælp til frontlinjestaterne og en udvidelse af sanktionerne, de to ting i forening, og det glæder mig, at hr. Kofod-Svendsen nu også siger, at man kan bruge sanktioner over for Sydafrika. For nogle måneder siden var det modsat: man ville ikke bruge sanktioner, men kun det med virksomhederne og Sullivan og adfærdskodeks. Det har vi heller ikke noget imod også bruges, men Sullivan har personlig åbent erklæret i USA, at hans foranstaltninger er utilstrækkelige, og i henvendelserne, bl.a. fra de republikanske senatorer, står der også helt klart, at de pågældende foranstaltninger er utilstrækkelige, og at det er nødvendigt, at man direkte nedtrapper investeringerne fra amerikansk side i Sydafrika. Selv af grundlæggeren erkendes det altså, at det i hvert fald ikke er nok at have disse regler.

Så får vi fra hr. Maisted de velkendte formuleringer. Jeg nævnte vist i første runde, at vi rent faktisk har iværksat meget kraftige sanktioner over for Østeuropa og Polen. Hr. Maisted siger, at det har vi ikke, men vi har iværksat meget kraftigere sanktioner over for de lande, end vi har over for Sydafrika. Der er i tusindvis af varer, vi ikke kan transportere eller sælge, bl.a. telefoner, og USA lægger pres på landene i Vesteuropa for at få dem til at udvide COCOM-bestemmelserne. Her har vi et meget udbygget og meget stærkt kontrolleret sanktionssystem, der er langt stærkere end det, vi har over for Sydafrika,

[Riishøj]

så den argumentation kan slet ikke bruges. Det foregår bare så stille, at nogle tror, at der slet ikke er sanktioner på området.

Der er også flere, der har nævnt de initiativer, der er taget, f.eks. Operation Dagsværk, og også det glædelige i, at ANC har åbnet informationskontor nu. Jeg går stærkt ind for – og det håber jeg også jeg kan få tilslutning til fra et flertal i folketinget – at ANCs informationsvirksomhed i Danmark støttes via den ekstrabevilling, som gives fra næste år over finansloven under apartheidbevillingen. Det synes jeg vi skal arbejde videre med og skabe et grundlag for. Der er behov for mere oplysning om Sydafrika, og det er glædeligt med den høje aktivitet og den omfattende oplysningsvirksomhed, som der er tale om i dag i forhold til tidligere.

Som konklusion på debatten må man sige, at vi i dag har taget et skridt, et ikke ubetydeligt skridt, videre frem mod at gøre dansk Sydafrikapolitik mere troværdig, og det skal bruges udadtil til at drive andre lande, herunder de nordiske, frem. Jeg håber også, at den mobilisering, der i høj grad er sket i Norge, efter at Desmond Tutu har fået Nobelprisen, kan være medvirkende til, at vi får et nordisk handlingsprogram på dette område, som kan virke positivt også inden for FN, så vi når det mål, at sikkerhedsrådet kan foretage bindende vedtagelser på området.

(Kort bemærkning).

Kent Kirk (KF):

Hr. Riishøj havde jo et meget langt indlæg, og der var i hvert fald nogle unøjagtigheder i det. En af dem var, at jeg i Europarådet havde udtalt mig positivt om Sydafrika. Jeg må sige, at jeg har aldrig talt om Sydafrika i Europarådet, så hvis den øvrige del af indlægget er lige så unøjagtig, er der ingen grund til at lægge større vægt på det.

Fischer (KF):

SF er vel ikke længere i stand til at forbløffe i dansk politik. Dets useriøsitet på det økonomiske område er veldokumenteret, og nu har man i dag fået dokumenteret, at også partiets viden og dets vilje til at sætte sig ind i andres synspunkter på udenrigspolitikens område er uhyre minimal.

Jeg vil kun sige en enkelt ting, og det er om forholdet til Moçambique og Angola.

Det er tilsyneladende helt forbigået SFs opmærksomhed, at de to lande er interesseret i det snævrere mulige forhold til fællesmarkedet, og SF har heller ikke bemærket, at Moçambique for nylig indgik en kulturaftale med USA, efter at landet i lang tid har været plaget af samarbejdet med Sovjetunionen.

Det konservative folkeparti har denne gang som tidligere helt utvetydigt taget afstand fra apartheidsystemet, og det synes jeg ikke at hr. Riishøj på nogen som helst måde kan komme uden om. Hvis vi er for et Sydafrika, er det for et ikke-racedelt, retfærdigt, nyt samfund, og det er fuldstændig urimeligt at begynde at spekulere i vore synspunkter og tillægge os motiver, som vi ikke har. Det er helt urimeligt løst funderet.

(Kort bemærkning).

Riishøj (SF):

Det med, at det er ufunderet, er en påstand. Til gengæld ved jeg da udmærket, at Moçambique er begyndt at tilnærme sig f.eks. EF og muligvis kommer ind under næste Loméaftale. Jeg kender også udmærket deres afstemningsmønstre i FN og problemerne vedrørende den sovjetiske udviklingshjælp til Moçambique. Jeg ved også, at de har indgået aftaler med Sydafrika, og at de er i en utrolig presset situation. Landet er ved at være totalt sønderdelt, er ved at gå under som nation. Jeg mener ikke, at de ting, der sker med hensyn til Moçambique, kan sammenlignes med en helt naturlig tilpasning til Vesten. Det er et land, der er i en usædvanlig situation, og at tage det til indtægt for den vestlige verdens velsignelser i det sydlige Afrika er efter min vurdering helt galt, men det er indlysende, at det vil hr. Fischer kalde utilstedeligt.

(Kort bemærkning).

Maisted (FD):

Jeg hørte, at hr. Riishøj lige pludselig gik ind for sanktioner mod Polen. Der er vist noget jeg har misforstået. Jeg har aldrig fået den opfattelse, at hr. Riishøj gik ind for sanktioner mod Polen, men jeg vil absolut fraråde hr. Riishøj at begynde at tænke på at stoppe kulimporten fra Polen på tilsvarende måde, som man har stoppet den fra Sydafrika. Den indsats, hr. Riishøj har gjort med

[Maisted]

hensyn til kulimporten fra Sydafrika, koster Danmark omkring 1 mia kr. om året, og hvis han nu vil udvide forbuddet til også at gælde kulimporten fra Polen, bliver det næsten uoverskueligt.

Mit synspunkt er, at de undertrykte folk såvel i Polen som i Sydafrika ikke er tjent med hr. Riishøjs indsats mod deres økonomi og med den forbudspolitik, han står for.

Kelm-Hansen (S):

Jeg har med interesse lyttet til indlæggene fra de tre regeringspartier her i dag, og det er tydeligt, når vi ser tilbage på debatten over en længere periode, at der rent faktisk er sket en glædelig bevægelse.

Når jeg derudover tænker på, hvad hr. Bjørn Elmquist sagde, så var det først og fremmest en redegørelse for indtrykkene fra den rejse, som udenrigsudvalget foretog for nylig til det sydlige Afrika, og selv om hr. Bjørn Elmquist hører til dem herinde, der i forvejen har en bred international erfaring, var det ganske tydeligt, hvilken betydning det har, at folketingsmedlemmer på den måde kommer ud i de områder, der er politiske brændpunkter, og ved selvsyn og selvoplevelser får en chance for at komme meget tættere ind på problemerne. Det gav sig bl.a. udslag i en større forståelse for sanktionspolitikens problematik, men også for, at der i de berørte områder er store befolkningskredse, som kan se nødvendigheden af disse sanktioner.

Tilsvarende tog hr. Fischer – glædeligt – meget klart afstand fra apartheidpolitikken ved sin tilslutning til den meget stærke tale, som ambassadør Ole Bierring holdt for nylig i sikkerhedsrådet – også noget, som må registreres på den positive side.

Så siger hr. Fischer, at blandt de nordiske lande ligger Danmark klart i spidsen på området sanktioner mod Sydafrika. Det er nu nok ikke helt rigtigt. Det gælder i hvert fald ikke i alle tilfælde, og det gælder især ikke den særlige støtte til ofrene via anti-apartheidbevillingen. Det er netop en af årsagerne til, at vi gerne vil have strammet det op i forbindelse med den dagsorden, der er foreslået her i dag.

Hr. Kofod-Svendsen fra kristeligt folkeparti var også et interessant bekendtskab i dag, ikke alene på grund af det, der blev sagt om de økonomiske sanktioner, og som alle-

rede er kommenteret, men også på grund af det, der blev sagt om virksomhedspolitikken. Når hr. Kofod-Svendsen nu så stærkt går ind for, at danske virksomheder også skal bindes op til Sullivanprincipperne, er det noget, vi i anden sammenhæng må tage fat på, for hvis det er holdningen i regeringen som sådan, må vi givetvis via erhvervsudvalget kunne få klaret nogle af disse spørgsmål af i forbindelse med et af de forslag, som vi senere i dag skal have fat i.

Men ellers var det interessanteste af regeringspartierne CD, som vi slet ikke har hørt noget fra. Jeg synes, at det i sig selv er, jeg havde nær sagt glædeligt, når man tænker på, hvad netop dette parti tidligere har bidraget med i debatterne om Sydafrika. Men nu ser vi altså, at det parti, som før har sagt, at det i enhver henseende var imod boykot, i hvert fald ikke er imod at boykotte en debat af denne karakter.

Til gengæld er det meget beklageligt, at netop CDs fravær formentlig er medvirkende årsag til, at regeringen som sådan ikke kan støtte det dagsordensforslag, der foreligger, for det var jo meget, meget venlige bemærkninger, udenrigsministeren kom med, da han omtalte det. Der lå næsten det i ordene, at man kunne have forventet, at udenrigsministeren havde sluttet med at sige, at selv om der var visse reservationer, kunne man stemme for denne dagsorden. Jeg beklager meget, at det ikke blev resultatet, og jeg beklager det specielt, fordi vi her for nylig så i sikkerhedsrådet, hvordan USA for første gang gik med. Det ville have været en fordel i forbindelse med hele denne problemkreds, hvis debatten i dag var sluttet med en meget bred opbakning om denne dagsorden, og vi må beklage, at det ikke er sket. Vi forstår, hvem det er, der har nedlagt veto mod, at det sker, og derfor har resultatet af debatten i dag alligevel været positivt. Vi har endnu en gang flyttet os et godt stykke.

(Kort bemærkning).

Riishøj (SF):

Jeg skal ultrakort sige til hr. Maisted, at vi i dag diskuterer Sydafrika og ikke Polen. Vi har altid været skeptiske over for sanktioner i Øst-Vest-sammenhæng, og heller ikke når USA har invaderet fremmede lande, har vi anbefalet sanktioner. Vi mener ikke, at det

[Riishøj]

har mening i Øst-Vest-sammenhæng, men Sydafrika er et helt enestående internationalt fænomen, og i den sammenhæng er det ganske anderledes.

Jeg vil godt spørge hr. Kent Kirk, hvad han så har sagt. Han har altså sagt noget i Europa-Parlamentet. Det har stået i avisen – aviserne oven i købet – og jeg vil gerne høre, hvad det er. Du skal ikke slippe med at sige, at det ikke var i Europarådet.

Formanden:

Direkte tiltale er som bekendt ikke tilladt.

Fischer (KF):

Jeg vil sige til hr. Kelm-Hansen, at vi naturligvis også meget gerne havde set en dagsorden, der kunne have samlet den brede tilslutning, som hr. Kelm-Hansen efterlyser, men så havde det nok været rimeligt, om socialdemokratiet havde taget kontakt med regeringspartierne og tilstræbt det samarbejde, der virkelig kunne bære igennem, i stedet for at gøre disse forsøg på at få fløjpartierne og deres besynderlige, specielle polemiske synspunkter inddraget, for vi er jo fundamentalt helt enige om modstanden mod apartheidpolitikken, som det også ganske klart er fremgået både af hr. Kelm-Hansens indlæg og af den detaljerede gennemgang af forespørgslen, som udenrigsministeren netop er kommet med.

Bjørn Elmquist (V):

Da hr. Riishøj som ordfører for forslagsstillerne var på talerstolen før, sagde han, at der var gjort gode fremskridt i dag under vores drøftelse, og jeg kan da være enig i den betragtning i den forstand, at jeg vil tillade mig at vurdere hr. Riishøjs andet hovedindlæg som indeholdende langt flere konstruktive elementer og en mere realistisk, konstruktiv vurdering af det, som vi har sagt fra regeringens og fra regeringspartiernes side her i dag, end det første.

Jeg må dog nok lægge til, at jeg tror, der er sket større fremskridt inden for det sidste døgn vedrørende Sydafrika ved den vedtagelse, der er sket i sikkerhedsrådet, og hvoraf vi ser at USA deltager i fordømmelsen. Som jeg var inde på i mit første indlæg, er det vistnok her, de største løfter for fremtiden ligger.

At der er en vej frem i den henseende, synes jeg også at senator Edward Kennedys besøg for nylig i Sydafrika bar vidnesbyrd om. Jeg forstod på nogle af de sydafrikanske aviser, vi så, da vi var af sted på den tur med udenrigsudvalget, som vi har talt om et par gange, at det, Kennedy sagde om, at man måske en skønne dag ville trække investeringer ud af Sydafrika, skabte så stor opmærksomhed hos de sydafrikanske arbejds-giverorganisationer og industrirådet, eller hvad de nu kalder det i Sydafrika, at en så stor del af deres medlemmer, at det dækkede henimod 80 pct. af økonomien i den private sektor, rettede henvendelse til den sydafrikanske regering med anmodning om liberaliseringer. Om der er håb i den retning, kan jeg ikke sige, men i hvert fald er der en udvikling i gang.

Hr. Riishøj var inde på, at jeg havde slået en kolbøtte. Jeg ved ikke, om det var en kompliment; det kunne jo have noget med mine gymnastiske færdigheder at gøre, men så ville jeg nu hellere kunne slå en saltomortale. Det, jeg gjorde, var imidlertid, at jeg tog til efterretning, at jeg kom med en tør konstatering af, at de forskellige vedtagelser her i folketingset – om jeg så har stemt imod dem, afholdt mig fra at stemme eller stemt for dem, er underordnet – der har lagt linjen i den danske politik på dette område, har bragt Danmark så at sige alene i spidsen, om ikke i enhver henseende, hr. Kelm-Hansen, så dog i mange henseender, også sammenlignet med lande som Sverige, Norge og Holland. Det var altså en tør konstatering, og i den sammenhæng advarede jeg så imod, at vi ved nye vedtagelser bragte os selv yderligere isoleret i spidsen.

Jeg må da sige, at dagsordenen i den henseende vel er forholdsvis imødekommende. Den opererer med den trinraket, at Danmark kan arbejde i nordisk sammenhæng, og i nordisk sammenhæng kan man så enes og måske gå videre til FN. Det ser da fornuftigt ud, men uklarhed synes jeg stadig væk også der er. Udenrigsministeren var inde på noget af det.

Som jeg læser den, vil man have, at de nordiske rederiers import fra Sydafrika stoppes. Den er altså lidt uklart formuleret. Man burde måske have byttet om på nogle af elementerne, men da vi jo ikke er medforslagsstillere og ikke har været med i redigeringen

[Bjørn Elmquist]

af denne dagsorden, har vi ikke haft indflydelse på den.

Det med, at vi skal trække en bestemt bevilling i finansloven frem og dermed tage isoleret stilling til dele af vores u-landspolitik, er vel heller ikke så forfærdelig konstruktivt eller velovervejet.

Albrechtsen (VS):

Det har jo været noget diskuteret under denne debat – bl.a. var hr. Kelm-Hansen inde på det – om der havde været en glædelig udvikling hos de borgerlige partier vedrørende dette spørgsmål. Jeg må sige, at jeg nok ikke er helt enig med hr. Kelm-Hansen i hans vurdering, desværre, for det havde da været godt, hvis der havde været en sådan positiv udvikling i de borgerlige standpunkter. Det havde været godt, hvis der havde været et flertal, også med borgerlig støtte, for virkelig at tage nogle skridt i denne sag, men dette, at regeringspartierne tilsyneladende ikke kan stemme for en dagsorden, som endda betyder et moderat skridt – det er jo ikke et nær så vidtgående skridt, som vi havde ønsket at man tog allerede nu – afspejler, som vi har set det gang på gang, at når det kommer til realiteterne og der skal tages konkrete skridt, er der ikke fra borgerlig side nogen vilje til det. Derfor må jeg nærmere konkludere, at der faktisk ikke er sket nogen glædelig udvikling i den borgerlige holdning, men at hykleriet stadig væk er det fremherskende.

Jeg hæftede mig ved, at udenrigsministeren ikke kommenterede de bemærkninger, jeg kom med om de vestlige landes meget omfattende militære samarbejde med Sydafrika, og det meget alvorlige problem, som det rejser, ligesom udenrigsministeren heller ikke kommenterede det problem, det er, at lande som Danmark f.eks. i FN undlader ved navns nævnelse at komme ind på de problemer, der er f.eks. med USA's og med Israels politik. Det må vi tage som udtryk for, at udenrigsministeren fortsat vil følge den kurs, at de magter, som har det virkelige ansvar for, at Sydafrikas styre militært og økonomisk kan opretholdes, nemlig først af alle USA, fra den danske regerings side ikke direkte skal udsættes for kritik. Det er også en grund til, at jeg må konstatere, at der ikke er

nogen glædelig udvikling i regeringens holdning.

Nu var udenrigsministerens svar til både hr. Riishøj og mig præget mere af polemik end af saglighed, må jeg sige. Udenrigsministeren havde for længst opgivet mig, kunne jeg forstå, og jeg kunne jo så være lige så polemisk og sige, at jeg også for længst havde opgivet udenrigsministeren. Men det, som var det saglige i det, var, at udenrigsministeren faktisk klart bekræftede det, som vi fandt der var uklarhed om i ministerens første indlæg, nemlig at han støtter, at der skal satses på en såkaldt konstruktiv linje over for Sydafrika som den, den amerikanske regering har fulgt, en linje, som efter vores opfattelse – det var jeg inde på i mit første indlæg – er helt forfejlet.

For det andet gentog udenrigsministeren det klassiske borgerlige argument for ikke at ville være med til at gøre noget reelt, nemlig at man ikke mente, det nyttede noget, og at det ikke ville føre til noget godt, at Danmark tog ensidige skridt. Den undskyldning kender vi jo, og den har vi mange gange kommenteret, så den skal jeg ikke gå nærmere ind på. Jeg synes, der er grund til at fremhæve, at der sker det positive i dag, at vi får vedtaget denne dagsorden, men der er så sandelig ingen grund til at glæde sig over udviklingen blandt de borgerlige partier.

Formanden:

Jeg beder medlemmerne ankomme til afstemningen i lidt mere ro.

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg vil gerne understrege betydningen af, at der er bred enighed om vores Sydafrikapolitik, og det mener jeg at debatten i dag har vist.

Jeg vil sige om den dagsorden, der er foreslået, at den indeholder mange gode og rigtige principper, men når jeg nærlæser den, synes jeg, at den er lidt uklart formuleret. Havde der været en bredere redaktionskomité, tror jeg, at slutresultatet kunne være blevet bedre, så de gode principper var kommet helt klart frem; det synes jeg ikke helt de er nu.

Vedrørende hr. Riishøjs udtalelse om Sullivanprincipperne vil jeg sige, at jeg selv har haft møde med hr. Sullivan, og da gjorde

[Kofod-Svendsen]

han mig ikke opmærksom på, at man skulle forlade disse principper. Jeg har heller ikke i dag sagt, at de skulle stå alene. Jeg har bare sagt, at de burde være et bærende element i vores Sydafrikapolitik, men jeg vil da være taknemlig for at få dokumentation fra hr. Riishøjs side for de synspunkter, han fremførte.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Kelm-Hansen (S), Riishøj (SF), Stinus (RV) og Albrechtsen (VS) (se foran)

vedtoges med 61 stemmer (S, SF, RV og VS) mod 4 (FP og FD); 48 (KF, V, CD og KrF) stemte hverken for eller imod.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af lovforslag nr. L 194:

Forslag til lov om forbud mod nye danske investeringer i Sydafrika.

(Fremsat 27/2 85).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Kelm-Hansen (S):

Industriministeren forventer sikkert ikke, at socialdemokratiet vil takke ham for det forslag, han har fremsat. Regeringen stemte som bekendt imod det beslutningsforslag, der havde til formål at skærpe den danske sanktionspolitik over for Sydafrika, men socialdemokratiet er tilfreds med, at der nu foreligger et forslag, som skal forhindre nye danske investeringer i Sydafrika . . .

Formanden:

Forhandlingerne fortsætter. Må jeg bede om ro i salen. Jeg bad om ro!

Kelm-Hansen (S):

Socialdemokratiet er tilfreds med, at der foreligger et forslag, der skal forhindre nye danske investeringer i Sydafrika, men vi er

ikke ubetinget tilfredse med forslaget, og det må i hvert fald være et mindstekrav, at vi på dette område går lige så langt som f.eks. Sverige, der jo gennem nogen tid har haft en sådan lov. De praktiske erfaringer fra den har vist, at der var omgælsmuligheder, og derfor har svenskerne netop strammet deres lov. Nu ved jeg godt, at udenrigsministeren under det foregående punkt sagde, at svenskerne på dette felt rent faktisk var længere end vi, og det er så noget af det, vi må se på. Men den slags huller, som der har været i den svenske lov, kan vi lige så godt få stoppet med det samme, og derfor vil det også være rimeligt, at vi under udvalgsarbejdet får mulighed for i detaljer at gøre os bekendt med de svenske erfaringer. Bl.a. har det i dagspressen været omtalt, at de svenske firmaer klarer sig udmærket uden om forbudet mod nyinvesteringer ved i stedet for at engagere sig i leasingaktiviteter, og derfor blev resultatet, at der alligevel blev tale om en udvidelse af det forretningsmæssige engagement.

Hensigten med sanktionspolitikken er naturligvis, at der skal ske en afvikling af det økonomiske samkvem eller i hvert fald en klækkelig begrænsning. I ministerens forslag er det direkte anført, at sådan som forslaget er udformet, er der taget højde for, at investeringer i de danske virksomheder i Sydafrika fortsætter, når det drejer sig om at opretholde disse virksomheder på et erhvervs-mæssigt forsvarligt grundlag. Heri er socialdemokratiet ikke enig, og det vil også komme til udtryk under udvalgsarbejdet. Det er jo i direkte modstrid med det nordiske handlingsprogram, som regeringen også er forpligtet over for, og hvori det siges, at der skal gennemføres foranstaltninger, som kan begrænse virksomhedernes produktion i Sydafrika.

Under udvalgsarbejdet vil der også være grund til at se nærmere på de løn- og arbejdsforhold, der er gældende for de danskejede virksomheder, og så kan vi jo tage diskussionen op med hr. Kofod-Svendsen igen om Sullivanprincippet. Men vi må sikre os på samme måde, som svenskerne gør det for deres vedkommende, og vi må også sikre os, at bestemmelserne ikke vil kunne omgås ved, at virksomheder flytter til f.eks. Namibia, som jo desværre stadig væk er under sydafrikansk overherredømme.